

Opinnäytetyö

Digihyvinvointia vaativaa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille

Katri Halttunen

**Yhteisöpedagogi YAMK
(90 op)**

**Arvioitavaksi jättämisaika
(12/2020)**

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi YAMK

Tekijät: Katri Halttunen

Opinnäytetyön nimi: Digihyvintointia vaativaa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille

Sivumäärä: 63 ja 7 liitesivua

Työn ohjaajat: Arto Lindholm (Humak) ja Marika Mäkinen (Ammattiopisto Spesia)

Työn tilaaja: Ammattiopisto Spesia Oy

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten yhdenvertaisuutta, esteettömyyttä sekä erityisiä tarpeita ja haasteita digitaalisissa ympäristöissä tarkastellessa, korostuu syrjäytymisen ehkäisemisen tärkeys ja ajankohtaisuus. Aikaisempien tutkimustulosten perusteella erityistä tukea tarvitsevien kanssa työskentelevän ammattihenkilöstön tieto ja kokemus digitaalisuuden hyödyntämisestä näyttävät osin puutteellisena ja myös jopa asenteellisena. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien digihyvintointia tulee siis kehittää. Digihyvintoinnilla tarkoitetaan tasapainoista media-arkea.

Digivoimaa – digihyvintoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta -hanke oli Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian yhdessä Etelä-Savon Liikunta ry:n, Mediakasvatusseuran ja Ammattiopisto Spesian kanssa toteuttama hanke. Hankkeen päätavoitteena oli edistää 15–29-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten digitaalista hyvintointia. Hankkeen osatoteuttajana Ammattiopisto Spesiassa toteutettiin Digikoutsi -valmennus, jossa oli mukana Spesian vaativaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita.

Tämän kehittämistyön tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, mitkä ovat ne digihyvintointiin liittyvät asiat, joihin pitää kohdistaa erityinen huomio ammatillisessa erityisopetuksessa. Mitä uutta tietoa hankkeessa kehitetty digihyvintointimittaristo tuo vaativan erityisen tuen näkökulmasta? Voidaanko digihyvintointia lisätä Digikoutsi -valmennuksen mallin mukaisesti toimimalla? Tavoitteena oli myös saada tietoa siitä, millaiset digitaaliset valmiudet vaativaa erityistä tukea tarvitsevilla Ammattiopisto Spesian Digikoutsi -pilottivalmennukseen osallistuneilla opiskelijoilla on.

Tutkimusaineisto saatiin teemahaastatteluista sekä hankkeessa kehitetystä digihyvintointimittariston kyselylomakkeesta. Tutkimustuloksien perustella vaikuttaa sille, että valmennukseen osallistuneilla opiskelijoilla oli jonkin verran digitaalisia valmiuksia. Kuitenkin esimerkiksi tietoturvaan liittyvät asiat nousivat esille vastauksissa, samoin kriittinen medialukutaito. Näihin edellä mainittuihin osa-alueisiin kaivattaisiin siis lisää opetusta ja harjoittelua.

Lisäksi näyttää sille, että taidot ovat valmennukseen osallistuneilla hyvin eritasoiset eri osa-alueilla. Ilahduttavaa oli, että opiskelijat näyttäsivät kuitenkin tunnistavan, että omat valinnat ja taidot ovat keskeisiä asioita digitaalisessa turvallisuudessa. Tutkimusaineistosta nousi esille, että yhteiskunnallisen osallisuuden koettiin lisääntyneen digitaalisuuden lisääntymisen myötä. Digitaalisuus ja siihen liittyvä osaaminen ja taidot ovat siis lisänneet mahdollisuuksia osallistumiseen sekä tuoneet merkityksellisiä kohtaamisia ja onnistumisen kokemuksia. Näyttäisi siis sille, että digihyvintointi lisää myös yhteiskunnallista osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista.

Asiasanat: vaativa erityinen tuki, digihyvintointi, digihyvintointipedagogiikka, tasapainoinen media-arki, digitaaliset valmiudet, erityisammattioppilaitos

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community Educator, Master program

Author: Katri Halttunen

Title: A Digi-Winner - strengthening digital well-being to promote social inclusion

Number of Pages: 63 and 7 attachment pages

Supervisors: Arto Lindholm (Humak) and Marika Mäkinen (Ammattiopisto Spesia)

Subscriber: Ammattiopisto Spesia Oy

The importance and topicality of preventing exclusion are emphasised when considering the equality, accessibility and special needs and challenges of young people in need of demanding special support in digital environments. Based on previous research results, the knowledge and experience of professionals working with professionals in need of special support on the use of digitalisation appears to be partly lacking and even attitudeal. Digital well-being for those in need of demanding special support must therefore be developed. Digital well-being refers to balanced media life.

A Digi-Winner – strengthening digital well-being to promote social inclusion –project was a project carried out by Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Nuorisolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenia together with Etelä-Savon Liikunta ry, Mediakasvatusseura and Ammattiopisto Spesia. The main objective of the project was to promote the digital well-being of young people aged 15 to 29 at risk of social exclusion. Digikoutsi -coaching was carried out at Ammattiopisto Spesia, which involved students in need of special support from Spesia.

The aim of this development work was to provide information on what are the issues related to digital well-being that need to be given special attention in special vocational education and training. What new information does the digital well-being meter developed in the project bring from the point of view of demanding special support? Can digital well-being be increased by following the Digikoutsi -coaching model? The aim was also to obtain information on the digital capabilities of students who participated in the pilot Digikoutsi -coaching of Ammattiopisto Spesia, which require special support.

The research data was obtained from thematic interviews and from the digital well-being meter questionnaire developed in the project. Based on the research results, it affects the fact that the students involved in the coaching had some digital capabilities. However, issues related to information security, for example, were raised in the answers, as was critical media literacy. These areas would therefore require more teaching and training. In addition, it seems that the skills of the participants in the coaching are very different levels in different areas. It was gratifying, however, that students seem to recognize that their own choices and skills are key issues in digital security. The research data revealed that social inclusion was perceived to have increased with the increase in digitalisation. Digitalisation and related skills and skills have thus increased opportunities for participation and brought meaningful encounters and experiences of success. It would therefore appear that digital well-being also increases social inclusion and social strengthening.

Keywords: demanding special support, digital well-being, digital well-being pedagogy, balanced media sheet, digital capability, special vocational school

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISTYÖ	5
1.1	Kehittämistyön tarve ja rajaus	6
1.2	Kehittämistyön tutkimuskysymykset ja tavoitteet.....	12
2	KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA	13
2.1	Digitaalinen hyvinvointi ja digitaaliset valmiudet	14
2.2	Vaativa erityinen tuki ja tuen tarve	20
2.3	Yhteiskunnallinen osallisuus.....	22
2.4	Yhdenvertaisuus	24
2.5	Saavutettavuus.....	26
2.6	Syrjäytyminen ja digitaalinen syrjäytyminen	29
3	MENETELMÄT.....	33
3.1	Teemahaastattelu	36
3.2	Digihyvinvointimittariston kyselylomake	38
3.3	Eettisyys ja luotettavuus.....	40
4	TULOKSET	42
4.1	Teemahaastattelun tulokset	43
4.2	Digihyvinvointimittariston tulokset.....	47
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	63

1 TUTKIMUKSELLINEN KEHITTÄMISTYÖ

Tässä kehittämistyössä tutkimuskohteena on vaativaa erityistä tukea tarvitsevat Ammattiopisto Spesian opiskelijat. Vaativan erityisen tuen opiskelijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on sellainen sairaus, vamma tai haitta, joka heikentää hänen mahdollisuutensa suorittaa ammatillinen koulutus ilman vahvoja tukitoimia. Tukitoimet kohdistuvat opetus- ja opiskelujärjestelyihin, joiden tavoitteena on edistää opiskelijan kokonaiskuntoutumista sekä mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen saaminen. Erityistä tukea saavalla opiskelijalla on myös oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin sekä apuvälineisiin. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531.)

Digitaalinen hyvinvointi eli digihyvinvointi (digital well-being) on käsitteenä varsin uusi ja kuvaa digitaalisten medioiden ja hyvinvoinnin suhdetta. Yksinkertaisimmillaan digihyvinvointi tarkoittaa tasapainoista media-arkea. Digihyvinvointiin liittyvät itesäätelyn ja ajanhallinnan kysymykset, mediavälitteisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden erityispiirteiden ymmärtäminen, aivojen hyvinvointi sekä median käyttöön liittyvien sosiaalisten normien ymmärtäminen. (Takala & Takala 2019, 27–28.) Vaativa erityinen tuki yhdistettynä digihyvinvointiin on siis tämän kehittämistyön keskiössä ja tutkimuksen kohteena.

Aloittaessani työskentelyni vuonna 2018 kuraattorina Ammattiopisto Spesiassa Jyväskylässä, minulle tarjoutui mahdollisuus lähteä mukaan Digivoimaa -hankkeeseen, jossa Spesia oli yhtenä osatoteuttajana. Tämän mahdollisuuden sekä samanaikaisten opintojeni myötä syntyi ajatus hankkeesta saadun tiedon hyödyntämisestä opinnäytetyön muodossa. Varsinainen opinnäytetyöni kirjoittaminen ja tekemisen alku sijoittui huhtikuulle 2020. Samaan aikaan ennen näkemätön koronaviruksen aiheuttama epidemia ja sittemmin pandemia ravisteli koko maailmaa. Suomen hallituksen toimeenpanema poikkeustila sulki päiväkodit, koulut ja oppilaitokset. Ravintolat, julkiset paikat jne. joutuivat myös sulkemaan ovensa. Etätyöskentelyä suositeltiin kaikille, mikäli se vain oli mahdollista. Ammattiopisto Spesia siirtyi myös lähes yhdessä yössä muiden oppilaitosten myötä etäopetukseen. Opettajat sekä muu henkilöstö ottivat digiharpauksen työssään ja opetuksessaan, puhumattakaan minkälainen erityisen suuri muutos ja ponnistus se oli opiskelijoille ja heidän läheisilleen. Toki joillekin, niin opettajille

kuin opiskelijoille, se oli vain siirtymistä jo tuttuihin sovelluksiin ja digitaalisiin ympäristöihin. Suurimmalle osalle oppilaitoksia ja opettajia tämä oli kuitenkin hyppy tuntemattomaan ja töitä tehtiin sen eteen, että etäopetuksessa oli mahdollista hyödyntää jo olemassa olevia ratkaisuja. Digiloikka oli tehtävä hyvin nopealla aikataululla, olemassa olevin laittein ja apuvälinein. Digitaalisuuden käyttö ja hyödyntäminen ovat siis nousseet aivan uudelle tasolle korona pandemian myötä. Kehittämistyöni aihetta valitessani en siis osannut arvata, kuinka ajankohtainen ja ennen kaikkea tarpeellinen työni tulisi olemaan.

1.1 Kehittämistyön tarve ja rajaus

Digivoimaa – digihyvinvoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta -hanke on Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Nuorisolan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian yhdessä Etelä-Savon Liikunta ry:n, Mediakasvatusseuran ja Ammattiopisto Spesian kanssa toteuttama hanke. Hankkeen toteutusaika oli 1.10.2018-31.12.2020. Päätaavoitteena oli edistää 15–29-vuotiaiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten digitaalista hyvinvointia. Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamassa hankkeessa pyrittiin vaikuttamaan näiden nuorten opiskelu- ja toimintakykyyn sekä työelämätaitojen vaihtamiseen sekä yhteiskunnallisen syrjäytymisen estämiseen. (Digivoimaa -hankkeen projektisuunnitelma 2018.)

Tässä kehittämistyössä tutkimuksen kohteena oli Ammattiopisto Spesian Digikoutsit -valmennukseen osallistuneet opiskelijat. Tutkimusjoukko on siis rajattu laajasta valtakunnallisesta hankkeesta, jossa Ammattiopisto Spesian toimi osatoteuttajana.

Hankkeessa vahvistettiin toisen asteen ammatillisessa erityisopetuksessa, työpajatoiminnassa sekä Ohjaamotoiminnassa mukana olevien nuorten digihyvinvointia. Hankkeen avulla ehkäistiin heidän syrjäytymistään koulutuksesta, työmarkkinoilta ja yhteiskunnasta. Lisäksi hankkeessa vahvistettiin nuorten vertaisohjaajuutta digihyvinvointia lisäävänä toimintatapana, sekä vahvistettiin myös nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten digihyvinvointipedagogista työtötta ja osaamista. Hankkeen taavoitteena oli myös mallintaa digihyvinvoinnin edistämistä lisääviä sisältöjä, menetelmiä ja toimintamalleja juurruttaen ne osaksi verkostojen ja eri organisaatioiden perustoimintoja. Hankkeen toiminnallinen kehys rakentui ongelmakeskeisyyden sijaan voimavarakeskeiselle lähestymistavalle. (Digivoimaa -hankkeen projektisuunnitelma 2018.)

Hankkeen päätavoite oli siis syrjäytymisen ehkäiseminen. Syrjäytyminen voi olla koulutuksellista, työmarkkinallista, sosiaalista, terveydellistä, mutta enenevässä määrin myös digitaalista. Digitaalinen syrjäytyminen tarkoittaa syrjäytymistä tietoyhteiskunnasta ja verkon tarjoamasta yhteisöllisyydestä, joka on jatkumoa nuorten kohdalla esimerkiksi koulussa syntyneeseen yhteisöllisyyteen. (Parikka & Saukko 2012, 11.) Digitaalinen eriarvoisuus koskettaa eniten niitä nuoria, jotka ovat jollain tapaa reaali-ilmassakin ulkopuolisia (Laine 2010, 20). Digiosaamisen kehittäminen on myös yksi koko Euroopan strategisista haasteista ja tämä mainitaan myös esimerkiksi Eurooppa 2020 -strategiassa. Suomen kansallisina tavoitteina tässä strategiassa ovat esimerkiksi työllisyysasteen nostaminen samoin kuin koulupudokkaiden sekä syrjäytymisriskissä olevien määrän vähentäminen. (Valtiovarainministeriö 2012, 39–40.)

Nuorten digihyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan siis uudenlaista digihyvinvointipedagogista työtä. Tässä hankkeen mallintamassa työotteessa yhdistetään yhteisöpedagogiikan, erityispedagogiikan, digitaalisen nuorisotyön, elintapaohjauksen sekä mediakasvatuksen tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä. Digihyvinvointipedagogiikka on käsitteenä yhtä uusi kuin digihyvinvointi. Tätä ja muita aiheeseen liittyviä käsitteitä avataan tämän opinnäytetyön kohdassa 2.1 Digitaalinen hyvinvointi ja digitaaliset valmiudet. Erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten digihyvinvointitaitojen vahvistaminen edellyttää osaamista. Haasteena on kuitenkin se, että nuorten kanssa työskentelevillä ei ole aina itsellään tarvittavia valmiuksia. (Digivoimaa -hankkeen projekti-suunnitelma 2018.)

Digihyvinvointi ja digihyvinvointipedagogiikka ovat siis käsitteinä vielä uusia, näin ollen tutkimustietoakin on vielä niukasti. Sen vuoksi ymmärtääksemme näitä käsitteitä, aihetta pitää avata mediakasvatuksen ja siihen liittyvien käsitteiden kautta. Mediakasvatus ja medialukutaito sekä monilukutaito, ovat olleet enemmän ja enenemässä määrin käsittelyssä, niin nuorisotyön kuin vaikkapa opettajakoulutukseen liittyvässä keskustelussa. Miten ymmärrämme maailmaa ja miten jaamme tätä ymmärrystämme? Miten jäsenämme tietoa, tunteita, kokemuksia ja osaamistamme? Millaisia sosiaalisia ja kognitiivisia prosesseja ja taitoja tarvitsemme, jotta voimme kehittyä, kasvaa ja selviytyä elämässä? Yksi väline vastauksien löytämiseen on medialukutaito, jota pyritään edistämään mediakasvatuksen avulla. Mediakasvatus taas yhdistyy laajemmin kasvatuksen perimmäisiin tavoitteisiin, joista yhtenä tavoitteena on hyvä elämä. Hyvä

elämä ja sen saavuttaminen edellyttää kykyä ja mahdollisuutta osallistua oman elämänsä rakentamiseen, mikä nyky-yhteiskunnassa tarkoittaa muun muassa laaja-alaista toimijuutta suhteessa mediaan. Myös Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksessa tämä mainitaan jokaisen lapsen perusoikeutena ja tällöin mediakasvatuksesta tulee kasvattajien velvollisuus. Vuonna 2007 ilmestyneessä artikkelissa Mediakasvatuksen autioma, luonnehditaan opetussuunnitelmiin pohjautuvan tarkastelun avulla mediakasvatuksen hajanaista asemaa opettajankoulutuksessa ja opetuksen keskittymistä tietoteknisiin mediataitoihin. (Pekkala & Salomaa & Spišák 2016, 9–10, 29.)

Ammattihenkilöstön omat mediataidot eivät ole siis itsestään selvyys tai että niitä osataisiin aukottomasti kaikkialla ja kaikille ohjata ja opettaa. Samanlaista mediataitoihin keskittyviä tutkimustuloksia tulee ilmi myös artikkelissa Nuorisotyöntekijän mediakasvattajuus on läsnäoloa (2016). Neljässä kunnassa eri puolilla Suomea toteutetuissa nuorisotyöntekijöiden ryhmähaastatteluissa kysyttiin muun muassa sitä, millainen käsitys nuorisotyöntekijöillä on nuorten digitaaliseen mediaan kiinnittyvistä mediataidoista. Tietoa haluttiin saada myös siitä, miten nuorisotyöntekijät kokevat vahvistavansa nuorten mediataitoja digitaalisessa ympäristössä. Lisäksi kysyttiin, millaista tukea he kokevat tarvitsevansa mediakasvattajina. Nuorisotyöntekijät kokivat oman osaamisensa hyväksi liittyen verkossa tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja ohjaukseen. Kaikissa haastatteluissa tunnistetaan tarve lisäkoulutukselle. Haastatteluissa nuorisotyöntekijöiden oman osaamisen kehittämiskohteeksi (41 % vastaajista) nousi mediasisältöjen tuottaminen, tekniseen tietotaitoon koki 26 % vastaajista tarvitsevansa kehittämistä. Vastaajista 29 % mainitsi mediakasvatuksen ja nuorten mediataitojen tukemisen kehittämiskohteekseen. Selkeänä kehittämisen kohteena tässä tutkimuksessa nousi esiin mediakasvatuksen yksipuolinen mieltäminen turvataitojen kehittämisenä. (Pekkala ym. 2016, 180–183, 191–193.)

Vuotta myöhemmin Digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskus Verke toteutti kuntien nuorisotyöntekijöille samankaltaisen tutkimuksen. Tässä vuonna 2017 tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että nuorisotyöntekijöiden kyky toimia mediakasvattajina edellyttää osittain samoja digitaalisia mediataitoja kuin nuorillakin halutaan olevan, mutta myös kykyä käyttää mediaa oman työnsä välineenä. Yhtenä merkittävimmistä haasteista digitaalisen nuorisotyön toteuttamiselle ja kehittämiselle nousi työntekijöiden ja esimiesten vastauksissa selkeiden pedagogisten tavoitteiden uupuminen. (Verke

2017.) Samoin esimerkiksi Laaksonen (2016, 161) toteaa tutkimuksessaan että, opettajat kokevat, ettei oman osaamisen vahvistamiseen ja digitaalisuuden pedagogiseen käyttöön kouluttautumiselle ole aikaa. Digihyvinvointitaitojen vahvistaminen edellyttää siis osaamista, mutta edellä mainitun tutkimustiedon perusteella aikaa ja resursseja ei näyttäisi olevan tarpeeksi.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tilaaja oli Ammattiopisto Spesia Jyväskylä. Ammattiopisto Spesia on ammatillinen erityisoppilaitos, jolla on toimipaikkoja Järvenpäässä, Turussa, Jyväskylässä ja Pieksämäellä sekä useilla pienemmillä paikkakunnilla Suomessa. Ammattiopisto Spesia muodostui vuonna 2018, kun Bovallius ammattiopisto ja Validia Ammattiopisto (entinen Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus) yhdistyivät. Ammattiopisto Spesia Oy:n omistaa Invalidiliitto ja S. ja A. Bovalliuksen säätiö sr. Ammattiopisto Spesia on Suomen toiseksi suurin ammatillinen erityisoppilaitos ja se järjestää valmentavaa (Telma, Valma) ja tutkintoon johtavaa koulutusta. Vuosittain vaativaa erityistä tukea tarvitsevia nuoria ja aikuisia opiskelee Spesiällä noin 1 300. Henkilöstöä on noin 600. Ammatillisen ja valmentavan koulutuksen lisäksi oppilaitos toimii erityisopetuksen ja erityisen tuen kehittämis- ja palvelukeskuksena. Lisäksi Ammattiopisto Spesia on mukana erilaisissa kehittämishankkeissa. Jyväskylän toimipisteessä on vuosittain noin 140 opiskelijaa sekä henkilöstöä noin 70, työhön ja ammatilliseen koulutukseen valmentavilla sekä tutkintoon johtavilla koulutusaloilla. Ammattiopisto Spesia toiminnan perustana olevia arvoja on kuvattu seuraavanlaisesti:

Merkityksellinen

Vahvistamme ja rikastamme yksilön ja yhteiskunnan tulevaisuutta.

Mutkaton

Arvostamme avointa vuorovaikutusta ja raikasta yhdessä tekemistä.

Yhdenvertainen

Kunnioitamme rohkeasti erilaisuutta ja lisäämme monimuotoisuutta. (Ammattiopisto Spesia Oy 2020.)

Kehittämistyöni aineisto saatiin siis Ammattiopisto Spesian Jyväskylän toimipisteessä toteutetusta pilottiryhmästä. Aineiston rajausta on siis tehty hyvin laajasta, valtakunnallisesta Digivoimaa -hankkeesta. Muiden hankkeen osatoteuttajien tavoitteet ja toimenpiteet ovat nähtävillä hankkeen internetsivuilla sekä hankesuunnitelmassa. (Digivoimaa – digihyvinvoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta 2020. Digivoimaa hanke-

suunnitelma 2018.) Jotta tutkimuksen aineisto tutkimuskysymyksineen ja myöhemmin esitetyt tulokset avautuvat paremmin lukijalle, on syytä avata Digikoutsit – valmennusta ja sen sisältöä.

Digikoutsit -valmennukseen osallistuminen oli opiskelijoille vapaaehtoista ja valmennus toteutettiin opiskelupäivän aikana. Valmennukseen osallistuneilla oli siis motivaatiota ja omaa halukkuutta saada tietoa ja tekemistä ryhmässä digihyvinvointiin liittyen.

Koska valmennus oli pilotointi tuleville digihyvinvointi valmennuksille, käsiteltävät aiheet ja asiat valittiin hankesuunnitelman sekä myös kouluttajien ammattitaitoon ja kokemuksiin sekä mielenkiintoon nojaten. Lisäksi valmennusta muokattiin sen mukaan, mitä havaitsimme nousevan esiin ja mitä valmennettavat itse toivoivat. Lisäksi valmennukseen myös vaikutti kunkin opiskelijan juuri sen päivän vireystaso ja muut käsillä olevat opiskelijan asiat. Valmennusta muokattiin siis myös yksilöllisesti vaativan erityisen tuen hengessä, eriyttäen ja hyvin matalalla kynnyksellä.

Valmennuskertoja oli yhteensä kuusi. Valmennuskertojen teemoja olivat: ryhmässä toimiminen, turvallisuus, sosiaaliset nettitaidot, hyvinvointi ja sosiaalinen media, hyödyllisyys ja osaaminen sekä vertaisohjaajan digimatka. Jokainen osio sisälsi yhden päivän lähiopetusta ja lisäksi itsenäistä työskentelyä. Osiot olivat rakennettu tosiaan tuleviksi. Käsiteltäviä asioita olivat mm. mentorointi, vertaisohjaajuus, tietoturva ja teki-jänoikeudet. Sosiaaliset nettitaidot -osio sisälsi muun muassa palautteenantoharjoituksia, somesääntöjen laatimista, kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista sekä netiketin harjoittelua. Hyvinvointi ja some -osiossa käsiteltiin muun muassa fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä elämänhallintaan liittyviä asioita. Valmennuksessa hyödynnettiin myös aktiivisuusrannekkeita ja erilaisia sovelluksia sekä tehtiin lisäksi opiskelijan oma tietoteknisten taitojen CV.

Digikoutsit -valmennuksessa olevat osallistuivat myös vuosittaiseen hankkeita ja projekteja esittelevään hankepäivään. Koko Ammattiopisto Spesian Jyväskylän henkilöstö ja opiskelijat osallistuvat tapahtuman järjestämiseen ja osallistuvat myös luokittain itse tapahtumaan. Vuonna 2019 hanketapahtuma järjestettiin Hankiralli -nimisenä tapahtumana. Digikoutsilla oli oma esittelypiste, jossa oli nähtävillä muun muassa valmennuksessa yhdessä laaditut somesäännöt sekä muita valmennuksessa käsiteltäviä sisältöjä. Lisäksi Digikoutsit vastasivat henkilökunnan ja toisten opiskelijoiden kysy-

myksiin digitaalisuuteen liittyen. Digikoutsit esittelivät myös omaa tietoteknistä osaamistaan laitteiden avulla. Valmennuksen päätyttyä jokainen sai Digikoutsin diplomin suoritetusta valmennuksesta. Opiskelijat saivat valmennukseen osallistumisesta myös kolme osaamispistettä suorituksena opintoihinsa. Keväällä 2020 Digikoutseilla oli myös mahdollisuus osallistua hyvinvointivalmennukseen vertaisohjaajana.

Tämän kehittämistyön tarvetta voidaan perustella monista eri näkökulmista käsin. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten yhdenvertaisuutta, esteettömyyttä sekä erityisiä tarpeita ja haasteita digitaalisissa ympäristöissä tarkastellessa korostuu myös syrjäytymisen ehkäisemisen tärkeys ja ajankohtaisuus. Näin ollen erityistä tukea tarvitsevien digihyvinvointia tulee kehittää ja tämän kehittämistyön tarve oli perusteltua. Kehittämisen kohteena oleva ilmiö, digihyvinvointi vaativaa erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla, tuo myös toteutustavaltaan sekä syntyviin tuloksiin liittyen uutuusarvon tälle kehittämistyölle. Lisäksi, kuten edellä on jo mainittu, ammattihenkilöstön tieto ja kokemus digitaalisuuden hyödyntämisestä on puutteellista, kehittämistyö oli myös perusteltua ja tarpeellista tätäkin kautta. Tämä kehittämistyö tuo siis uutta tutkimustietoa koko ammattialalle vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ja nuorten digitaalisista taidoista ja digihyvinvointivalmennuksen vaikutuksista.

Digihyvinvoinnin määrittelemisen sekä tästä kehittämistyöstä saadun tiedon esille tuominen on myös monia digitaalisuutta käyttäviä ammattialoja hyödyttävää. Ammattiopisto Spesia työn tilaajana hyötyy myös valtakunnallisena erityisopetusta järjestävänä organisaationa. Jyväskylän toimipisteessä aloitetusta kehitystyöstä mallinnetaan tätä osaamista muille Ammattiopisto Spesian toimipisteille ympäri Suomen. Lisäksi Ammattiopisto Spesia toimii erityisopetuksen ja erityisen tuen kehittämis- ja palvelukeskuksena, toteuttaen koulutuksia, valmennuksia ja webinaareja ammattihenkilöstölle. Näin ollen kehittämistyöni tuloksia voidaan myös mahdollisesti levittää tätä kautta, unohtamatta valtakunnallisen Digivoima -hankkeen tuomia väyliä.

Kehittämistyöni tarvetta voidaan lisäksi perustella ja määritellä muutamasta aikaisemmasta kehittämishankkeesta käsin. Tarve nuorten kanssa toimivien media- ja digiosaamisen vahvistamiselle ilmeni muun muassa Mikkelin ammattikorkeakoulun hallinnoimassa Erityisnuoret ja digiajan osallisuus monialaisissa toimintaympäristöissä -hankkeessa (Euroopan Sosiaalirahasto 2015–2017). Tässä hankkeessa kehitet-

tiin erityisnuorten osallisuutta digitaalisuutta ja mediaa hyödyntäen. Hankkeessa järjestettiin digitaalisuutta hyödyntäviä mediavaikuttamistyöpajoja yhteistyössä kirjaston, sekä sosiaali- ja nuorisotoimijoiden kanssa. Hankkeessa ei kuitenkaan pystytty huomioimaan digitaalista hyvinvointia kokonaisuutena, jolloin esimerkiksi digitaalinen turvallisuus ja terveys jäivät alueina vaille kehittämistä. Samansuuntainen kehittämistarve nousi myös esiin Mikkelin ammattikorkeakoulun Kirjavaa -hankkeesta (2013–2014). Tämä hanke kehitti puolestaan nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia kriittisen lukutaidon, tiedonhaun ja osallistumisen avulla. Pääteeman olivat mediakasvatus, sosiaalinen kirjasto ja monialainen yhteistyö. Hankkeessa todettiin, että nuorten tavoittamiseen ja palveluiden käyttämiseen liittyy ammattilaisten kohtaamisen taito sekä nuorille tarkoitettujen palveluiden sisältöjen mielekkyys. Samoin Digivoimaa -hankesuunnitelmassa mainitaan 2017 julkaistu Euroopan unionin neuvoston päätelmä nuorisotyön älykkäästä kehittämisestä. Sen mukaan digitaalisuus tulee entistä vahvemmin huomioida kaikessa nuorten parissa tehtävässä työssä. Euroopan unionin digitaalisen nuorisotyön asiantuntijatyöryhmän raportti nostaa myös esiin tarpeen kehittää syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohtaamiselle ja ohjaamiselle uusia menetelmiä. Myös kansallisissa tutkimuksissa (esimerkiksi Kohti Digitaalista nuorisotyötä, 2016) on nostettu esiin digitaalisten ympäristöjen hyödyntäminen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa. (Digivoimaa -hankkeen projektisuunnitelma 2018.)

1.2 Kehittämistyön tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Tutkimuskysymyksiä pohtiessani aiheet ja teemat nousivat Digivoimaa -projektisuunnitelmasta ja sitä kautta tietopohjasta. Hanketyöhön liittyessäni minulla oli toki jo valmiina jonkinlainen pohja tutkimuskysymyksille koko valtakunnallisen hankkeen sekä Ammattioppilaitos Spesialle määriteltyjen tavoitteiden kautta. Päätettäväksi jäi siis oma lähestymistapa ja aiheet, mitä olisi tarpeellista ja mielenkiintoista tutkia. Luonnollisesti hankkeessa mallinnettava valmennus ja sen vaikutukset nousivat yhdeksi teemaksi sekä digihyvinvoinnin merkitys erityisen tuen opiskelijalle. Teoriatiedon kautta heräsi myös kiinnostus siihen, millaiset digitaaliset taidot vaativaa erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla on. Myös hankkeessa kehitetyn mittariston merkitys sekä Ammattiopisto Spesian toimintaa ohjaavat arvot olivat aiheita, joista halusin saada tietoa. Tutkimuskysymykset tiivistettyinä:

1. Mitkä ovat ne digihyvinvointiin liittyvät asiat, joihin pitää kohdistaa erityinen huomio ammatillisessa erityisopetuksessa?
2. Mitä uutta tietoa hankkeessa kehitetty digihyvinvointimittaristo tuo vaativan erityisen tuen näkökulmasta?
3. Miten digihyvinvoinnin lisääminen toteutui Digikoutsu -valmennuksen mallin mukaisesti toimimalla?
4. Millaiset digitaaliset valmiudet vaativaa erityistä tukea tarvitsevilla Digikoutsu -valmennukseen osallistuneilla opiskelijoilla on?
5. Miten Ammattiopisto Spesian arvot peilautuvat ja näkyvät suhteessa tutkimuksesta saatuun tietoon vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden digihyvinvoinnista?

2 KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA

Kehittämistoiminta tähtää muutokseen. Sillä tavoitellaan jotain parempaa ja tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai -rakenteet ovat tuoneet. Kehittämisen keskeinen elementti on tavoitteellisuus ja toiminnan lähtökohtana voivat olla nykyisen tilanteen tai toiminnan ongelmat tai toisaalta, näky jostakin uudesta. Digihyvinvointi ja siihen liittyvät asiat voidaan katsoa olevan juuri tämä edellä mainittu; näky jostakin uudesta. Toisaalta myös digihyvinvointiin liittyvät ongelmat vaativat tarkastelua sekä uusia ratkaisuja ja toimintatapoja.

Kehittämistoiminnan ja tutkimuksen suhde voidaan hahmottaa siten, että kehittämisessä sovelletaan tutkimuksen tietoa. Tutkimus tuottaa uutta tietoa, jota sovelletaan käytäntöön. Tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta voidaan puhua myös silloin, kun yhdistetään konkreettinen kehittämistoiminta ja tutkimuksellinen lähestymistapa. Perustutkimus on tieteellisen toiminnan lähtökohta, joka tuottaa tietoa tieteenaloja kiinnostavista kysymyksistä. Perustutkimuksella pyritään saamaan tietoa, joka selittää tai kuvailee tutkittavia ilmiöitä. Tätä perustutkimuksen tuottamaa tietoa sovelletaan tai käytetään kehitystyön tukena. Tässä kehittämistyössä mallinnetaan uudenlaista toimintaa ja toivotaan sen tuovan ratkaisuja ja parempia toimintatapoja digihyvinvointiin liittyviin asioihin. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Tutkimuksellisuus ilmenee kehittämistyössä ennen kaikkea siten, että kehittäminen etenee järjestelmällisesti, analyttisesti sekä kriittisesti. Omat ratkaisut ja tuotettu tieto rakentuvat olemassa olevan tiedon päälle. Kehittämistyön suunnittelu ja toteuttaminen perustuvat tietoperustaan. Sen muodostaa käsitejärjestelmä, jossa käsitteet ja niiden väliset suhteet tulevat määritellyiksi. Tämän edellä mainitun mallin mukaisesti olen työskennellyt ja toiminut tässä kehittämistyössä. Olemassa olevan tiedon päälle olen rakentanut järjestelmällisen suunnitelman, jota lopuksi analysoin ja tarkastelen kriittisesti. (Ojasalo & Moilanen & Ritalahti 2014, 21, 34.)

Tiivistetysti kuvattuna kehittämisprosessi sisältää viisi tehtävää, jotka ovat perustelu, organisointi ja toteutus sekä arviointi ja tulosten levittäminen. Organisointi, toteutus ja arviointi edellyttävät toiminnan lähtökohtien määrittelyä, valmistelua ja suunnittelua. Perustelu ja tulosten levittäminen taas edellyttävät kannan ottamista ja kysynnän varmistamista. (Toikko ja Rantanen 2009, 56–63.) Tulosten levittäminen tässä kehittämistyössä muodostuu Digikoutsu -valmennuksen mallintamisesta ja tutkimustulosten hyödyntämisestä Ammattiopisto Spesian käyttöön valtakunnallisesti. Digivoimaa -hankkeen päätösseminaarissa 9.12.2020 esittelen myös tämän kehittämistyön tulokset. Kehittäminen tulee myös muiden hankkeen osatoteuttajien käyttöön ja hyödynnettäväksi. Kehittämistyön tulokset ovat myös hyödynnettävissä muissa erityisoppilaitoksissa kautta maan.

Vaativan erityisen tuen ja digihyvinvoinnin yhdistäminen ja siitä saatu tutkimustieto ovat tämän kehittämistyön keskeisiä asioita. Kehittämistyön kannalta tärkeää on määrittellä keskeiset käsitteet, jotta voimme ymmärtää digihyvinvoinnin muodostumista. Keskeisiä käsitteitä ovat digihyvinvointi, digitaaliset valmiudet, vaativa erityinen tuki, osallisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja syrjäytyminen.

2.1 Digihyvinvointi ja digitaaliset valmiudet

Digihyvinvoinnilla tarkoitetaan tilaa, jossa subjektiivista hyvinvointia ylläpidetään erilaisissa digitaalisissa ympäristöissä. Digihyvinvoiva yksilö pystyy myös hallitsemaan digitaalisuuden erilaisia haittavaikutuksia. Näitä voivat olla esim. kuormittuminen, vihapuhe, nettikiusaaminen, virtuaalinen ahdistelu ja someriippuvuus. Samaan aikaan yksilö pystyy kanavoimaan digitaalisen median käyttöä siten, että se palvelee hänen henkilökohtaisia ja ammatillisia päämääriä. (Digivoimaa -hankkeen projektisuunnitelma 2018.)

Digitaalista hyvinvointia eli digihyvinvointia voidaan kuvata tasapainoisena media-arjena. Digihyvinvointi koostuu itsesäätelyn, sosiaalisten normien ymmärtämisen, ajan hallinnan, aivojen hyvinvoinnin sekä vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden osaluista.

Kuvio 1: Media-arjen eli digihyvinvoinnin osa-alueet.

Wilson & Grant (2017, 10) ovat määritelleet digihyvinvointia tarkemmin jaoteltuina kolmeen eri kategoriaan:

1. Identiteetti, henkilökohtainen kasvu ja kehitys

Positiivinen digitaalinen identiteetti ja digitaalisten medioiden käyttö omien tavoitteiden saavuttamiseksi. Digitaalisen tiedon käyttö oman hyvinvoinnin edistämiseen.

2. Vuorovaikutus, empatia, yhteisöllisyys

Digitaalisten ympäristöjen ja välineiden käyttö osallistumiseen, kuulluksi tulemiseen ja aktiiviseen vaikuttamiseen.

3. Vastuullisuus, turvallisuus ja terveys

Henkilökohtaisesta terveydestä, turvallisuudesta ja sosiaalisista suhteista sekä työelämän tasapainosta huolehtiminen. Turvallinen ja vastuullinen toiminta digitaalisissa ympäristöissä. Digitaalisen stressin ja kuormituksen hallinta.

Digihyvinvoinnista huolehtiminen ei ole aina kuitenkaan vain yksilön vastuulla. Myös mediayhtiöillä, ylikansallisilla toimijoilla (esimerkiksi Euroopan Unioni) ja politiikalla katsotaan olevan keskeinen rooli. Keskustelua tulisi käydä siis myös median sääntelyn tarpeista, digihyvinvoinnin edistämisestä sekä mediayhtiöiden vastuusta, niin poliittisella kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Usein keskustellaan myös siitä, miten omaa median käyttöä tulisi tarkkailla ja miten omasta keskittymiskyvystä tulisi huolehdita sosiaalisen median kilpaillessa ajankäytöstämme. (Takala & Takala 2019, 28.)

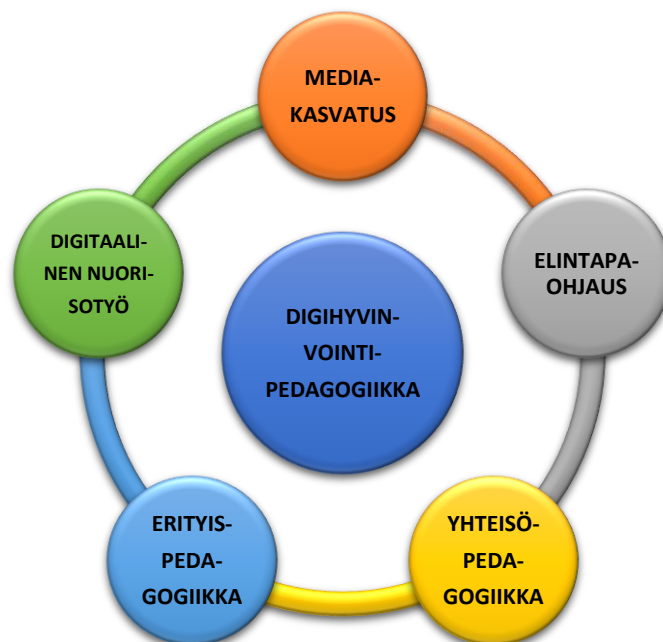
Voidaan siis todeta, että usein keskustelussa vastuu on siirretty kokonaan yksilöille digihyvinvointitaitojen suhteen. Kuinka yksilö eli tässä tapauksessa nuori voisi sitten omaksua ja vahvistaa edellä mainittuja taitoja? Oppiiko nuori ne itsestään vai tarjotaanko digihyvinvointiin tarvittavaa opetusta ja taitojen harjoitusta esimerkiksi perusopetuksessa? Nuorisotutkimusverkoston vuoden 2017 Nuorisobarometrin (2018, 64, 74–76) kyselyssä selvitettiin digitaalisia valmiuksia ja taitoja. Barometrin mukaan jopa 9 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei ole oppinut lainkaan kyseisiä taitoja koulussa. He kokivat oppineensa tietoteknisiä ja digitaalisia taitoja selkeästi enemmän koulun ulkopuolella kuin koulussa. Nuorisotyön puolella törmätään myös ajatukseen, että kaikki nuoret ovat niin sanottuja diginatiiveja eli nuoria, jotka sujuvasti ja suveenisti hallitsevat kaikki tarvittavat digitaaliset laitteet ja palvelut. Tämä ajatus on kuitenkin virheellinen. Niin kotimainen kuin ulkomainenkin tutkimus tunnistaa nuorten digitaalisten taitojen puutteellisuuden tai ainakin epätasaisuuden. Tutkimustuloksista nostetaan usein esiin vain esimerkiksi tekniset taidot. Nuorisobarometrissa 2017 todetaan myös, että jopa 80 % 15–29-vuotiaista pitää digitaalisia taitoja elämässä pärjäämisen kannalta tärkeinä tai erittäin tärkeinä.

Digitalisaatiota nuorten elämässä tulisi siis voida katsoa laajemmin. Nuoret tarvitsevat aiempaa monipuolisempia taitoja esimerkiksi löytääkseen omat yhteisönsä ja pystyäkseen myös liittymään niihin. Digitaalisuus tuo myös uutta yksittäisen nuoren kasvuhaasteisiin esimerkiksi siten, että nuoret peilaavat omaa kehittyvää identiteettiään ympäröivään mediaan, kuten myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen.

Enää ei siis riitä se, että puhumme tietoteknisistä taidoista, samoin riittämätöntä ovat mediataitojen tai digitaalisten elämäntaitojen tai vaikkapa digitaalisen kansalaistaitojen käsitteet. Käytännempää sitten digitaalisten elämäntaitojen tai digitaalisen hyvinvoinnin käsitteet, tulee digitalisaation vaikutuksia tarkastella kokonaisvaltaisesti. (Verke 2019, 37,42.)

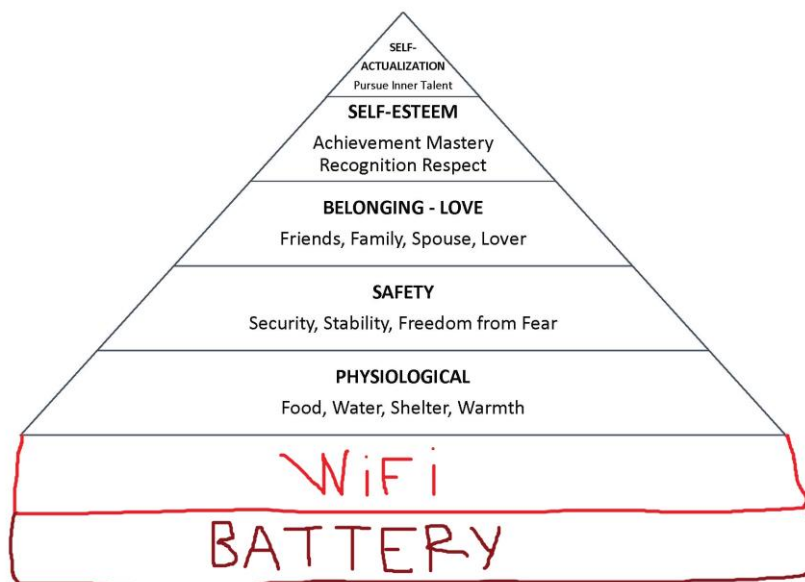
Digihyvinvoinnista ja digitaalisista valmiuksista puhuttaessa tulee siis tiedostaa se seikka, että digitaalisuudesta voidaan puhua hyvin monella eri nimellä. Mediakasvatus, verkkopedagogiikka sekä mediataidot tarkoittavat hyvin samoja asioita. Mediakasvatuksen voidaan määritellä kasvatuksiksi, erityisesti opetuksiksi, opiskeluksi ja oppimiseksi, jossa media toimijana, välineinä ja/tai sisältöinä on merkityksellisesti mukana. Mediakasvatuksessa on kyse oman mediasuhteeseen liittyvän toiminnan tiedostamisesta, ohjaamisesta ja säätelystä. Haasteina on media -käsitteen moninaiset tulkintamahdollisuudet sekä selkeän yksittäisen tiedetaustan puuttuminen. Mediakasvatusta luonnehditaan usein monitieteiseksi tutkimusalaksi. Mediakasvatuksessa tavoitteena voidaan pitää, että opettajalla on itsellään riittävä mediakulttuurin tietämys ja laajat viestintävälineiden taidot mutta myös pedagoginen ymmärrys näiden käyttämisestä. (Vesterinen 2007, 74–75, 77–78.)

Edellä mainitun monitieteisen tutkimusalan kautta voidaan myös määritellä digihyvinvointipedagogiikka, johon myös viitattiin jo johdanto luvussa. Digivoimaa -hankkeessa mallinnettiin työote, jossa yhdistyy yhteisöpedagogiikan, erityispedagogiikan, digitaalisen nuorisotyön, elintapaohjauksen sekä mediakasvatuksen tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä (Digivoimaa -hankkeen projektisuunnitelma 2018).

Kuvio 2: Digihyvinvointipedagoginen työote.

Hokkanen (2017) toteaa, kuinka ilman digitaalista valmiustilaa on usein jo lähes mahdotonta toteuttaa itseään täytenä kansalaisena. Digitaalinen valmiustila tarkoittaa sitä, että voi saada palveluita ja tietoa, voi vaikuttaa ja ymmärtää maailmaa sekä ilmaista itseään, pitää yhteyttä tai olla osana yhteisöä. Digitaalisuuden yhteydessä puhutaankin paljon siitä, miten kaikille on taattava yhtäläiset oikeudet verkon ja tiedon käyttöön sekä hallintaan. Hokkanen tuo esille vuonna 1934 Maslowin julkaiseman määritelmän ihmisen perustarpeista eli niin sanottu Maslowin tarvehierarkia. Tässä ihmisen perustarpeiksi on määritelty asioita, mitä tarvitsemme voidaksemme hyvin. Perustarpeita ovat: fysiologiset tarpeet (ruoka, juoma, ilma), turvallisuus (suojustuminen vaaroilta), yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tunteet (ystävyyden, rakkaus), arvonanto (itsearvostus, muiden kunnioitus) sekä itsensä toteuttamisen tarpeet (kyvyt, taidot). Maslowin määritelmän jälkeen, 70 vuotta myöhemmin sosiaalisessa mediassa kiersi ahkerasti digitaalinen tuotos ”Päivitetty Maslowin tarvehierarkia” (kuva 1). Tässä kuvassa tarpeiden kivijalkana toimivat uudet käsitteet, ”wifi” – eli langaton verkko sekä ”battery” – eli virta. (Hokkanen, 4-5.) Muokattu kuva tuo hyvin esille sen, miten digitaalisuus on pysyvästi muuttanut yksilön perustarpeita, edellyttäen tiettyjä taitoja ja asioita selvitäksemme elämässä.

Kuva 1: Päivitetty Maslowin tarvehierarkia. (Mm. Facebook syyskuu 2014). Hokkanen, Laura 2017. Esipuhe. Erno D. Kävi täällä. Teoksessa Sanna Lappalainen & Virva Korpinen & Joonas Pokkinen (toim.) Aika digittää: Näkökulmia ja menetelmiä erityisryhmien nuorten mediavaikuttamiseen. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, verkkojulkaisu. 4-5.

Onko digitaalisuus siis ihmisoikeuksien kaltainen välttämättömyys? Oikeus digitaalisuuteen ei jakaannu tai konkretisoidu kaikille kansalaisille ja kaikkialla yhtäläisenä. Esimerkiksi erityisryhmiin luokiteltavien nuorten digitaalisia mahdollisuuksia heikentävät ohjaajien asenteet, pelot ja heikko osaaminen sekä ymmärryksen puute siitä, miten nuorisokulttuurien piirissä verkko on oleellinen osa vertaisryhmäkulttuuria ja yksilön identiteettiä.

Sulkeminen digitaalisten mahdollisuuksien ja verkkomaailman ulkopuolelle on monelle tuplasyrjäyttämistä yhteiskunnasta: ne, jotka määritellään jo muutenkin moniin marginaaleihin, syrjäytyvät myös maailmasta, joka helpoimmillaan voisi olla tavoitettavissa omalta sohvalta. Digitaalisuuden edistämiseksi käytetään valtaa määriteltäessä sitä, kenellä on oikeus digitaaliseen kulttuuriin.

Medialukutaito, digitaalinen lukutaito, kuvanlukutaito, kriittinen lukutaito ja media-vaikuttaminen on määritelty kansalaistaidoiksi, joiden hallitseminen on edellytys pärjätä mediapainotteisessa ja yksilön taitoja mittaavassa yhteiskunnassa. Näitä kansalaistaitoja ovat opiskelemaan pääseminen, työpaikan saaminen, pystyä vaikuttamaan itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin, asettua muiden ihmisten asemaan ja ilmaista itseään sekä nauttia mediasta ja sen mahdollisuuksista. (Hokkanen 2017, 5.) Vaikka tämän päivän nuoria on nimitetty diginatiivien sukupolveksi (eli verkkomaailmassa kaiken osaava nettisukupolvi), tutkimusten mukaan hyödyntää nuorista vain pieni osa nettiä luovuuden ja osallisuuden areenana. Kun on kyse informaation hyötykäytöstä, kaikkien nuorten taidot eivät kuitenkaan riitä tähän. Tuoreet tutkimukset osoittavat myös, etteivät nuoret ole keskenään samalla viivalla mediataidoissaan ja myös diginatiivi -käsitettä on kyseenalaistettu aktiivisesti. (Rahja 2013, 16–17.) Tutkimuskentällä pitäisi siis huomioida aukkoja, joita ovat erityisryhmien, kuten näkö-, kuulo- tai kehitysvammaisten nuorten mediamaailman, median käytön ja mediakasvatustarpeiden tutkiminen ja avaaminen. Myös aidosti yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien selvittäminen nuorten verkko- ja mediamaailmassa sekä mediakasvatuksen mahdollisuuksien kartoittaminen nuorten syrjäytymistä ehkäisevässä työssä olisi tarpeellista. (Rahja 2013, 25.)

Koramo, Brauer ja Jauhola (2018) ovat tutkineet digitalisaatiota ammatillisessa koulutuksessa. Opetushenkilöstön suurimmiksi haasteiksi mainitaan puutteelliset resurssit, asenteet ja organisaatioiden sitoutumattomuus suunnitelmalliseen kehittämistyöhön. Tutkimuksen vastauksissa korostui erityisesti ajan puute uuden oppimiseen,

oman työn kehittämiseen sekä opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Myös digitalisaatioon liittyvien käytäntöjen vakiintumattomuus ja mahdollisuudet kouluttautua koettiin puutteellisiksi, eikä teknistä tai pedagogista tukea ollut saatavilla omariittävästi. Voidaan siis todeta, että edellä mainitussa tutkimuksessa ja sen tuloksissa korostui digitaalisten taitojen eriarvoisuus ammatillisessa koulutuksessa, niin opettajien kuin opiskelijoidenkin näkökulmasta. (Koramo ym. 2018, 68.)

2.2 Vaativa erityinen tuki ja tuen tarve

Käsite ”vaativa erityinen tuki” otettiin käyttöön Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen yhteisessä vaativan erityisen tuen tutkimus- ja kehittämishanke Veturissa, kun haluttiin kuvata, millaisten oppilaiden opetusta perusopetuksessa tutkittiin ja kehitettiin.

Vaativaa ja moniammatillista erityistä tukea oppimiseensa ja kuntoutumiseensa tarvitsevat lapset ja nuoret, joilla on vakavia psyykkisiä pulmia, moni- tai vaikeavammaisuutta, kehitysvammaisuutta tai autismikirjoa. Lisäksi ryhmään saattaa kuulua lapsia, joiden opetus järjestetään perusopetuslain 18 pykälän mukaisesti.

Opetuksen vaativuutta osoittaa myös se, että sen yhteydessä tehdään yhteistyötä moneen ammattilaisen kesken. Oppilailla saattaa olla henkilökohtainen avustaja, luokassa toimii koulunkäynnin ohjaaja ja mahdollisesti myös tulkki. Oppilaiden vanhemmat tai huoltajat ovat tiiviisti mukana koulutyössä tukeakseen lapsensa kasvua ja kehitystä. Osallisina voivat olla eri tieteenalojen tai terapioiden asiantuntijat (lääkärit, psykologit, puhe-, musiikki-, fysioterapeutit). Vaativaa ovat oppilaiden tarpeet ja monialaisuus. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.)

Laki ammatillisesta koulutuksesta (2017/531) määrittelee vaativaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opiskelijaksi, jolla on sellainen sairaus, vamma tai haitta, joka heikentää hänen mahdollisuuttaan suorittaa ammatillinen koulutus ilman vahvoja tukitoimia. Tukitoimet kohdistuvat opetus- ja opiskelujärjestelyihin, joiden tavoitteena on edistää opiskelijan kokonaiskuntoutumista sekä mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen saaminen. Erityistä tukea saavalla opiskelijalla on myös oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin sekä apuvälineisiin.

Opintojen joustava toteuttaminen, yksilölliset opintopolut, aikaisemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen tukevat erityisopetusta saavien opiskelijoiden opiskelua ja oppimisen tavoitteiden saavuttamista. Opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen

osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS), mikä tarkoittaa opiskelijan ohjaus-, neuvonta- ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja tutkinnon suorittamisen ja arvioinnin toteutusta. (Miettinen 2015, 6.) Tutkinnon suorittamisessa otetaan huomioon tutkinnon suorittajan vaikeudet ammattitaidon osoittamisessa. Yksilöllisesti soveltuva työpaikka, työskentelytapa ja erityisjärjestelyt helpottavat osaamisen näyttämistä. Myös tarvittavien apuvälineiden saatavuudesta sekä työpaikan esteettömyydestä on huolehdittava. (Miettinen 2015, 14–16.) Ammatillisen koulutuksen lain (2017/531) mukaan opiskelija, jonka on määritelty tarvitsevan erityistä tukea, on mahdollista opiskella siten, että ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaisista ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista voidaan poiketa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että opiskelija ei osoita jotakin tutkinnon perusteiden edellyttämää osaamista vammaan tai terveydentilaan liittyvistä syistä. Tavoitteena on kuitenkin tutkinnon suorittaminen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 2017/531.)

Jotta erityisopiskelija statuksen voi saada, tulee täyttää jokin seuraavista kriteereistä:

1. hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet
2. kielelliset vaikeudet
3. vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt
4. lievä kehityksen viivästyminen
5. vaikea kehityksen viivästyminen
6. psyykkiset pitkäaikaissairaudet
7. fyysiset pitkäaikaissairaudet
8. autismiin tai Aspergerin syndroomaan liittyvät oppimisvaikeudet
9. liikkuminen ja motoristen toimintojen vaikeus
10. kuulovamma
11. näkövamma
12. muu syy, joka edellyttää erityisopetusta. (Räty 2016, 75–76.)

Tämän kehittämistyön aineisto saatiin Ammattiopisto Spesian vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden haastatteluista ja digihyvintimittariston tuloksista.

Ammattiopisto Spesian opiskelijat ovat siis vaativaa erityistä tukea tarvitsevia. Oppilaitokseen hakemisen yhteydessä tarvitaan lääkärinlausunto tai jokin muu asiakirja, josta vaativan erityisen tuen tarve ilmenee. Lisäksi arvioidaan hakijan soveltuvuutta alalle. Ammattiopisto Spesiassa opiskelu on käytännönläheistä, ja se tapahtuu pienissä ryhmissä. Opinnot suunnitellaan yksilöllisesti ja opetuksessa käytetään monipuolisesti erilaisia menetelmiä. Moniammatillinen henkilökunta koostuu muun muassa erityisopettajista, ohjaajista, koulunkäynninavustajista sekä tarvittaessa henkilökohtaisesta avustajasta. Lisäksi opintojen sujumista edistävät opinto-ohjaajat, kuraattorit ja työhönvalmentajat. (Ammattiopisto Spesia Oy.)

2.3 Yhteiskunnallinen osallisuus

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2020) määrittelee osallisuutta ja erilaisia osallisuutta lisääviä toimia, sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteelliseen tutkimukseen perustuen. Ne ovat jaoteltu kolmeen eri osa-alueeseen:

1. Osallisuus omassa elämässä

Mahdollisuus elää oman näköistä elämää; mahdollisuus määrittellä, mihin toimintaan tai palveluun osallistuu.

2. Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa

Mahdollisuus kuulua itselle tärkeisiin ryhmiin ja yhteisöihin sekä vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin; mahdollisuus saada tukea vaikuttamiseen.

3. Osallisuus yhteisestä hyvästä

Mahdollisuus yhdessä tekemiseen; mahdollisuus päästä nauttimaan yhteisestä hyvästä ja osallistua yhteisen hyvän tuottamiseen ja jakamiseen.

Osallisuus on siis vahvasti yhteydessä hyvinvointiin, sillä matalan osallisuuden kokemuksen on todettu liittyvän muun muassa vakavaan psyykkiseen kuormittuneisuuteen, yksinäisyyteen ja huonoksi koettuun työkykyyn. Kokemus osallisuudesta lisää hyvinvointia, turvallisuutta, uskoa tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin. Tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2020.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) nimeää hallitusohjelmaan sisältyvät nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet. Hallitus on linjannut kolme nuorisopoliittista tavoittekokonaisuutta, jotka toteutetaan vuosina 2020–2023:

- Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen, tavoitteena syrjäytymisen väheneminen
- Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen, tavoitteina näiden vahvistuminen ja toteutuminen
- Nuori luottaa yhteiskuntaan, tavoitteena yhdenvertaisuuden ja turvallisuuden vahvistuminen. (OKM 2020, 10,20.)

Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa mainitaan, että nuorilla on oikeus osallistua ja tulla kuulluiksi heitä koskevissa asioissa. Kaikessa päätöksenteossa tai lainvalmistelussa tämä oikeus ei kuitenkaan vielä toteudu. Erityisesti etnisiin, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien nuorten, vammaisten nuorten ja niin sanottujen NEET-nuorten (Not in Employment, Education or Training eli työn, koulutuksen ja ohjauksen ulkopuolella olevat nuoret) yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyy yhdenvertaisuuden näkökulmasta haasteita. Oikeusministeriö on käynnistänyt tämän vuoksi poikkihallinnollisen, vuoteen 2025 ulottuvan kansallisen demokratiaohjelman, joka toimii niin sanottuna sateenvarjona eri ministeriöiden demokratiahankkeille. Haasteena todetaan yhdenvertaisuuden näkökulmasta olevan myös sen, että osallisuus kasautuu voimakkaasti samoille, aktiivisille nuorille. Lisäksi nuorten osallistuminen on kahtiajakoista: osa nuorista pyrkii vaikuttamaan vähemmän omistautumista vaativin keinoin, esimerkiksi ostopäätösten kautta. Pienempi osa nuorista taas on aktiivisesti mukana esimerkiksi järjestötoiminnassa ja pyrkii vaikuttamaan sitä kautta politiikkaan tai yhteiskuntaan. (OKM 2020, 45–46.)

Yhteiskunnallista osallisuutta käsitellään myös vuoden 2017 alussa voimaan tullessa Nuorisolaissa. Se sisältää viranomaisia koskevan varsin laajan veloitteen tarjota kaikille nuorisolain tarkoittamille nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Lain 24 §:ssä säädetään kunnan ja valtion viranomaisen velvollisuudesta tarjota ja järjestää nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn sekä nuorten kuulemisesta mainituissa asioissa.

Varsin mielenkiintoinen seikka kehittämistyöni kannalta on Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisun lausuma, jossa otetaan kantaa digitaalisiin välineisiin osallisuuden kriteereitä määriteltäessä:

Nuorisolain 24 §:n toimeenpanon vahvistamisessa nuorisotyön tulokulma on demokratiakasvatuksen edistämisessä ja nuorten osallisuutta koskevan tietoisuuden lisääminen: nuorten ja viranomaisten välistä vuoropuhelua tulee laajentaa ja syventää, mikä edellyttää digitaalisten välineiden ja osallisuuden laatukriteerien edelleen kehittämistä, tunnetuksi tekemistä ja käyttöönoton tukemista, eri ryhmiin kuuluvien nuorten yhdenvertaisuus huomioon ottaen. Nuorten osallisuuden kokemus yhteiskunnassa on sidoksissa nuorten radikalisoitumiseen ja väkivaltaiseen ekstremismiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, 35.)

Yhteiskunnallinen osallisuus ja sen lisääminen on myös Digivoimaa -hankkeen yksi päätavoitteista. Hankesuunnitelmassa määritellään muun muassa, kuinka digihyvinnön avulla nuorten valmiudet osallisuuteen paranevat ja syrjäytymisen riski pienee. (Digivoimaa hankkeen projektisuunnitelma 2018.)

Digitaalisuudella koetaan olevan suuri merkitys tämän päivän arjen toiminnassa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Digitaaliset taidot koetaan tärkeiksi yhteiskunnan jäsenenä olemisen, yhteisöön kuulumisen ja opetuksen kannalta. Digitaidot ovat tänä päivänä perustaitoja, joita myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien tulisi hallita. Digitaalisuuden lisääntyminen myös eri ammattialoilla ja työelämätautona nousee esille, vaikka sitä ei kuitenkaan koeta niin merkitykselliseksi kuin yhteisöön kuuluminen. (Ek 2019, 49.)

2.4 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämänalueilla. Yhdenvertaisuuslain noudattamista valvovat yhdenvertaisuusvaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä työsuojeluviranomaiset. Poliisi tutkii syrjintä- tai syrjintään liittyviä rikoksia. Tasa-arvovaltuutetun tehtävä on valvoa tasa-ar-

volain noudattamista. Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuutta. Kaikki ministeriöt vastaavat yhdenvertaisuuden edistämisestä omalla toimialallaan. Oikeusministeriö koordinoi yhdenvertaisuuspolitiikan sekä kansallisen syrjinnän seurannan kehittämistä valtioneuvostossa. Lisäksi erilaiset kansalaisjärjestöt ovat keskeisiä toimijoita eri ryhmien yhdenvertaisuuden edistämisessä. Edellä mainitut lait ja sen noudattamista valvovat viranomaiset huolehtivat siis siitä, että oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus toteutuu. Henkilöön liittyvät tekijät, kuten syntyperä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja. Nämä perusoikeudet kuuluvat siis kaikille. Oikeusministeriö ylläpitää yhdenvertaisuus verkkosivustoa, jossa on tietoa yhdenvertaisuuteen liittyen. Verkkosivustolla todetaan, että syrjinnälle erityisen alttiita ovat henkilöt, jotka kuuluvat ryhmiin, joihin kohdistuu negatiivisia stereotyyppioita ja ennakkoluuloja. Syrjinnälle alttiita väestöryhmiä ovat muun muassa romanit, saamelaiset, maahanmuuttajat, vammaiset, seksuaalivähemmistöt, lapset ja nuoret, vanhuksat ja ikääntyneet sekä uskonnolliset ja vakaumukselliset ryhmät. (Oikeusministeriö 2020.)

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevat nuoret voivat siis olla edellä mainituissa syrjinnälle alttiissa väestöryhmissä edustettuina moninkertaisesti; vammaisuuden, nuoruuden sekä mahdollisesti vielä jonkin muun ryhmän kautta. Oikeusministeriön verkkosivustolla mainitaan lisäksi, että yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisten, koulutuksen järjestäjien sekä työnantajien tulee arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Tarkoituksena on turvata kaikkien henkilöiden tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää eri viranomaisten palveluita, kouluttautua ja edetä työuralla. (Oikeusministeriö 2020.)

Edellisessä osallisuuden määritelmää käsittelevässä luvussa mainitussa Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa kerrottiin Sanna Marinin (entisen Antti Rinteen) hallitusohjelman yhtenä päätavoitteena olevan, että nuorille sukupolville taataan oikeus elinkelpoiseen ympäristöön ja kestäväan talouteen. Hallitusohjelman tilannekuva perustuu valtion nuorisoneuvoston ylläpitämiin nuorten hyvinvointi-indikaattoreihin, joiden tukena on käytetty muuta tutkimus- ja tilastotietoa, kuten Kouluterveyskyselyn ja Nuorisobarometrin tuloksia. Tilannekuvassa erityisesti haavoittuvassa työmarkkina-asemassa olevien, kuten vammaisten, maahanmuuttajien ja NEET-nuorten työllistymisessä mainitaan olevan vielä useita haasteita. Selvitysten mukaan esimerkiksi

vammaisten nuorten on jatkuvasti todistettava eri palvelujärjestelmille, että he ovat riittävän vammaisia saadakseen heille kuuluvat työntekoa tukevat palvelut. Työnantajille heidän on puolestaan todistettava, että he ovat riittävän toimintakykyisiä pystyäkseen olemaan tuottavia työntekijöitä. (OKM 2020, 41.)

Samaan asiaan viitataan Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2019 julkaistussa vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän loppuraportissa. Kehittämisryhmä toteaa, että vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistyminen on usein haasteellista. Toimivan palveluverkoston luominen ja ylläpito edellyttää moniammatillista ja -alaista yhteistyötä ja erityistä osaamista. Opiskelijan kannalta palvelujen tulisi olla saatavilla ”yhden luukun periaatteella” asiakaslähtöisesti. Tämä edellyttää palvelujen koordinoitua ja toimivuutta sekä opiskelijoiden osallisuutta palvelujen suunnittelussa. (OKM 2019, 25–27.)

2.5 Saavutettavuus

Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että verkkosivut ja mobiilisovellukset sekä niiden sisällöt ovat sellaisia, että kuka tahansa voisi niitä käyttää ja ymmärtää mitä niissä sanotaan. Saavutettavuus on siis ihmisten erilaisuuden ja moninaisuuden huomiointia verkkopalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Sana saavutettavuus on melko vaikiintunut niihin tilanteisiin, kun puhutaan verkkopalveluista. Saavutettavuus siis tarkoittaa esteettömyyttä digitaalisessa maailmassa. Erilaisten ihmisten tulisi kyetä käyttämään helposti verkkopalveluja ja niissä olevia sisältöjä. Saavutettavuus siis parantaa yhdenvertaisuutta digitaalisessa yhteiskunnassa. (Aluehallintovirasto 2020.)

Suomessa toimii Celia, mikä on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntijaorganisaatio, joka tukee yhdenvertaisuutta lukemisessa ja oppimisessa. Celia tuottaa ja välittää kirjallisuutta saavutettavassa muodossa, muun muassa äänikirjoina ja pistekirjoina, yhteistyössä kirjastojen ja kustantajien kanssa. Celia on osa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alaa ja toiminta perustuu kahteen lakiin ja asetukseen: Laki näkövammaisten kirjastosta ja Asetus näkövammaisten kirjastosta. (Celia 2020.)

Saavutettavuutta säädetään myös direktiiveillä. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2016/2102) julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta tuli voimaan 22.12.2016. Saavutettavuusdirektiivissä säädetään julkisen hallinnon verkkopalveluiden saavutettavuuden minimitasosta sekä keinoista,

joilla saavutettavuuden toteutumista valvotaan. Saavutettavuuden edistäminen on olennainen osa julkisen hallinnon palveluiden digitalisointia. (Oikeusministeriö 2020.)

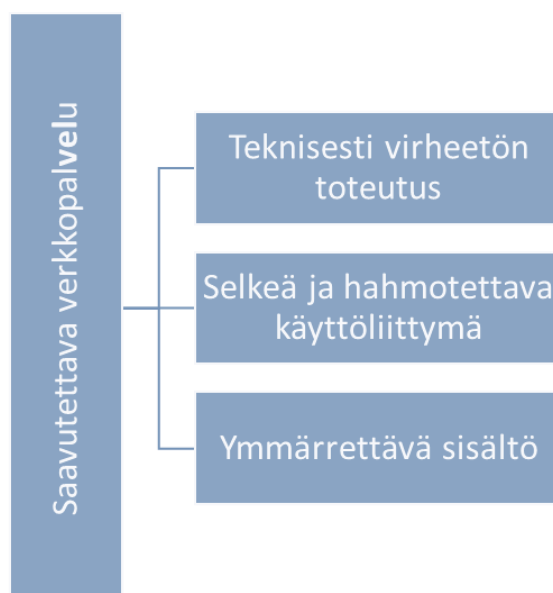
Saavutettavuusdirektiivin tavoite on:

- edistää kaikkien mahdollisuutta toimia täysivertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa
- luoda Euroopan laajuiset yhdenmukaiset minimitason vaatimukset julkisen sektorin verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudelle
- parantaa digitaalisten palveluiden laatua
- parantaa Euroopan unionin saavutettavuuden toteuttamisen sisämarkkinoita

Saavutettavuusdirektiivi ja sitä seuraava kansallinen lainsäädäntö vaativat viranomaisia tekemään digitaaliset palvelut saavutettaviksi. Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta astui voimaan 1.4.2019. Saavutettavuusvaatimusten lisäksi laissa säädetään viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestämisestä ja veloitetaan julkisen hallinnon tarjoamaan asiakkailleen mahdollisuuden viestiä viranomaisen kanssa sähköisesti. Saavutettavuusvaatimukset velvoittavat muun muassa julkisen hallinnon organisaatioita sekä osaa järjestöistä ja yrityksistä. (Aluehallintovirasto 2020.)

WCAG eli Web Content Accessibility Guidelines on kansainvälisen World Wide Web -konsortion (W3C) kehittämä ja ylläpitämä ohjeistus. Sitä käytetään monien maiden lainsäädännön saavutettavuusvaatimusten perustana. Verkkosisällön saavutettavuusohjeet 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines [WCAG] 2.1) kattaa laajan joukon suosituksia, joiden avulla verkkosisällön saavutettavuutta voidaan parantaa. Näiden ohjeiden noudattaminen tekee sisällön saavutettavaksi laajalle joukolle ihmisiä, joilla on vammoja tai rajoitteita, huomioiden sokeuden ja heikkonäköisyyden, kuurouden ja huonokuuloisuuden, liikuntarajoitteet, puhevammat, valoherkkyyden ja näiden yhdistelmät. Se sisältää lisäksi joitain parannuksia henkilöille, joilla on oppimisen ja ymmärtämisen ongelmia tai muita kognitiivisia rajoitteita, mutta ei huomioi edellä mainittujen henkilöiden kaikkia tarpeita. Nämä ohjeet kattavat verkkosisällön saavutettavuuden työpöytä- ja kannettavilla tietokoneilla, tablet-laitteilla sekä mobiililaitteilla. Näiden ohjeiden noudattaminen parantaa usein verkkosivujen käytettävyyttä myös yleisellä tasolla. WCAG 2.1 on kehitetty W3C:n toimintaohjeen mukaisesti yhteistyössä

eri puolilta maailmaa olevien yksityishenkilöiden ja organisaatioiden kanssa. Työn tavoitteena on ollut tuottaa verkkosisällön saavutettavuudesta yhteinen standardi, joka vastaa kansainvälisesti yksityishenkilöiden, organisaatioiden ja hallinnon tarpeisiin. WCAG-ohjetta käyttävät monenlaiset yksilöt ja yhteisöt, muun muassa verkkosuunnittelijat, sovelluskehittäjät, päättäjät, hankintavastaavat, opettajat ja opiskelijat. Jotta tämän kohdeyleisön vaihteleviin tarpeisiin vastattaisiin, ohjeistusta tarjotaan useilla eri tasoilla. Ohjeistus käsittää periaatteita, yleisiä ohjeita, testattavia onnistumiskriteereitä, monipuolisen kokoelman riittäviä tekniikoita ja neuvoa-antavia tekniikoita sekä dokumentoituja tyypillisiä virheitä esimerkein, resurssilinkein ja koodein varustettuna. (Aluehallintovirasto 2020.)

Kuvio 3: Verkkopalveluiden suositeltu rakenne.

Tässä kehittämistyössäni olen kiinnittänyt erityistä huomiota saavutettavuuteen. Myös Humanistinen ammattikorkeakoulu edellyttää opinnäytetöiden noudattavan lain edellyttämiä saavutettavuusvaatimuksia. Ruudunlukuohjelmien on voitava tulkita digitaalista tekstiä vaikeuksista, minkä vuoksi kuviin tulee sisällyttää vaihtoehtoiset tekstit eli alt-tekstit. Tekstin kontrastisuuteen, värien käyttöön sekä tekstin selkeään rakenteeseen ja kieliasuun on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kaavioissa ja kuvissa olen toiminut Theseuksen ohjeen mukaan. Kaavioiden vaihtoehtoinen teksti on siis li-

sätty ja upotettu kuvion tai kuvan tiedostoon niin, että ruudunlukuohjelma sen tunnistaa, mutta se ei näy kirjoitetussa tekstissä. Olen muokannut myös liitteenä 2 olevaa digihyvinvointimittaristoa saavutettavaksi, sillä tällä hetkellä internet versiossa ei ole vaihtoehtoisia kuvauksia. Liitteessä on myös mittariston verkko-osoite, josta sen alkuperäinen ulkoasu selviää. (Theseus 2020.)

2.6 Syrjäytyminen ja digitaalinen syrjäytyminen

Syrjäytymistä voidaan määritellä ja kuvata monin eri tavoin. Syrjäytynyt voidaan määritellä henkilöksi, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta, joka ei käy töissä, ei ole suorittamassa varusmiespalvelusta tai ei hoida lapsia kotona. Syrjäytyneitä nuoria voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään syrjäytymisen keston mukaan: kroonisesti syrjäytyneet, syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat. Syrjäytyminen ei kuitenkaan ole pysyvä tila, vaan osa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista tekee välillä jotain muuta. Syrjäytymisvaarassa oleminen voi johtua useista syistä. Nuorilla yleiset määräaikaikaiset ja lyhytaikaikaiset työsuhteet, lapsen hoitaminen kotona tai pitkäaikaikaiset sairauslomamat voivat olla syitä tulla luokitelluiksi kokonaan tai väliaikaisesti pois syrjäytyneistä nuorista. Syrjäytyneiden joukossa on myös niitä, jotka valitsevat vapaaehtoisesti työn ja koulutuksen ulkopuolella olemisen. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015, 17–21.)

Useissa muissa tutkimuksissa (mm. Järvinen & Jahnukainen 2001, Myrskylä 2012) mainitaan miten syrjäytymisprosessin katsotaan alkavan usein jo varhaislapsuudessa ja että syrjäytyminen on usein ylisukupolvista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) määrittelee verkkosivuillaan nuorten syrjäytymistä seuraavasti:

Nuorten syrjäytymisen tutkimuksessa viitataan usein yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmien, ulkopuolelle jäämiseen sekä sen hyvinvointivaikutuksiin.

Matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulo-ongelmat ovatkin merkittäviä syrjäytymisen riskitekijöitä. Edellä mainittujen osa-alueiden lisäksi myös elämänhallintaan liittyvät ja terveydelliset ongelmat, sosiaalisten suhteiden vähyyys ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta ovat keskeisiä osa-alueita.

Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa tulee ymmärtää erilaisia huono-osaisuuden osa-alueita sekä kiinnittää huomiota niiden ketjuuntumiseen ja päällekkäisyyteen. Nuorten oma kokemus syrjäytymisestä ja siihen liittyvistä ilmiöistä on tärkeä. Kun nuorilta kysytään keskeisimpiä syrjäytymisen

syitä, he mainitsevat tärkeimpänä ystävien puutteen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Syrjäytymisessä on siis usein kyse usean hyvinvoinnille merkityksellisen tekijän puutteesta. Syrjäytyminen voidaan myös hahmottaa prosessina, jossa erilaiset tekijät ketjuuntuvat ja kasaantuvat. Kun huono-osaisuus kasautuu ja monimuotoistuu sekä alkaa heikentää ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa elämäänsä, voi syrjäytyminen saada alkunsa. Huono-osaisuuden kasautumiseen viittaavana käsitteenä syrjäytyminen voidaan nähdä myös elämänkulussa etenevänä prosessina, johon sisältyy kulttuurisia, terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia tekijöitä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Tilastokeskuksen kehittämispäällikkö Pekka Myrskylä toteaa Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) analyysissä (2012), että syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli Suomessa vuonna 2010 yhteensä noin 51 300. Syrjäytymisen ytimessä oli 32 500 ulkopuolista nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. He ovat siis nuoria, jotka eivät näy missään tilastoissa. Pysyvästi syrjäytyminen koskee tilastojen mukaan joka kolmatta joskus syrjäytyneenä ollutta nuorta. Työttömien nuorten määrä (18 830) on huomattavasti alhaisempi kuin muista syistä ulkopuolisiksi jääneiden. Syrjäytymisen on myös todettu periytyvän voimakkaasti. Nyt syrjäytyneinä olevien nuorten vanhemmista noin puolet on itsekkin ulkopuolisia tai työttömiä. (Myrskylä 2012, 2,9,15.)

Digitaalinen syrjäytyminen voidaan määritellä siten, että sillä tarkoitetaan lähtökohteisesti kahta asiaa: kyvyttömyyttä hyödyntää erilaisia sähköisiä palveluita sekä kyvyttömyyttä osallistua ja hakeutua vertaistensa seuraan verkossa. Digitaalisen syrjäytymisen taustalla voi olla puutteellinen osaaminen, mutta myös tieto- ja viestintäteknologian huono saatavuus.

Sosiaalisten medioiden aikakaudella digitaidot ovat keskeinen osallisuuden ja itseilmaisun väline, myös välttämätön yhteiskunnassa toimimisen edellytys. Ilman uusinta tekniikkaa ja digitaalista osaamista on vaikeaa saada palveluita, osallistua julkiseen keskusteluun tai ylipäättään olla osa yhteisöä. (Takala & Takala 2019, 22.)

Mediakasvatusseuran julkaisussa Medianuoruus – Opas aikuisille (Takala & Takala 2019, 24) on haastateltu Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian Sanna Lappalaista. Lappalainen on ERNOD – erityisnuoret ja digiajan osallisuus -hankkeen projektipäällikkö. Tässä hankkeessa muun

muassa edistettiin erityisnuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta mediaa ja digitaalisuutta hyödyntäen. Lappalainen toteaa haastattelussa, että yhteiskunnan digitalisointi edetessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, ettei jo valmiiksi marginaalissa asemassa olevia jätetä ulkopuolelle. Lappalainen nostaa esimerkiksi erilaisiin erityisryhmiin kuuluvat nuoret, kuten näkö-, kuulo- ja kehitysvammaiset sekä kieli- ja kulttuurivähemmistöjen edustajat, jotka ovat vaarassa syrjäytyä digitaalisesti. Hänen mukaansa digitaalisen tasa-arvon esteenä ovat useimmiten asenteet. Avoimen asenteen ohella erityisryhmien kanssa työskennellessä tulisi panostaa nuorten osallisuuteen, monipuoliseen vuorovaikutukseen ja esteettömään ohjaukseen sekä saavutettavaan ympäristöön. Vaikka ohjattavaa ryhmää yhdistäisikin jokin tietty erityisen tuen tarve, kyse on silti aina yksilöistä yksilöllisine tarpeineen ja ominaisuuksineen. Tällöin etukäteen perehtyminen ryhmässä olevien lasten ja nuorten erityistarpeisiin on välttämätöntä.

Nuoren tarpeista riippuen erityistarpeiden huomioiminen voi tarkoittaa vaikkapa työpajaan tai vastaavaan tuokioon käytettävissä olevan ajan lisäämistä tai erilaisten visuaalisten apuvälineiden, kuten kuvien tai viittomakielien, käyttöä. ”Selkokieli, tai vähintäänkin selkeä suomi, on myös hyvin keskeinen ja yksinkertainen apukeino”. (Takala & Takala 2019, 24.)

Tässä kehittämistyössä on mainittu jo monessa eri yhteydessä ammattihenkilöstön omat asenteet ja osaaminen, mikä toistuu myös tässä. Edellä mainitussa ERNOD-hankkeen päättäjulkaisussa todetaan, että erityisryhmiin luokiteltavien nuorten digitaalisia mahdollisuuksia voivat heikentää jo pelkästään ohjaajien asenteet, pelot ja heikko oma osaaminen. Julkaisussa mainitaan lisäksi, että näitä edellä mainittuja digitaalisia mahdollisuuksia heikentää myös ymmärryksen puute siitä, miten nuorisokulttuurien piirissä verkko on oleellinen osa vertaisryhmäkulttuuria ja yksilön identiteettiä.

Sulkeminen digitaalisten mahdollisuuksien ja verkkomaailman ulkopuolelle on monelle tuplasyrjäyttämistä yhteiskunnasta: ne, jotka määritellään jo muutenkin moniin marginaaleihin, syrjäytyvät myös maailmasta, joka helpoimmillaan voisi olla tavoitettavissa omalta sohvalta. (Takala & Takala 2019, 25–26.)

Digivoimaa hankkeen projektisuunnitelmassa mainitaan kolme erityisaluetta digitaalisuuteen ja digitaaliseen syrjäytymiseen liittyen, joissa nuorilla katsotaan olevan ongelmia syrjäytymiseen liittyen:

1. Hyötydigiosaaminen ja medialukutaito

Vaikka nuorista puhutaan usein diginatiiveina, mitkä tahansa digitaidot eivät ole välttämättä koulutuksessa ja työelämässä hyödyllisiä, toisin sanoen nuorilla voi olla hallussa digitaalisten välineiden viihdekäyttö tai vaikkapa digitaalisten sisältöjenkin kehittäminen, mutta suuria puutteita monipuolisemmassa hyötydigiosaamisessa tai medialukutaidossa.

2. Kognitiiviset ja sosiaaliset taidot

Päivittäisten teknologian käyttötapojen ja kognitiivisen suoriutumisen välillä on havaittavia yhteyksiä jo nuoruusiässä. Taipumus käyttää montaa mediaa samanaikaisesti on yhteydessä suurempaan häiriintyvyyteen. Nuorten runsaalla teknologisten laitteiden käytöllä on havaittu olevan yhteys vähäisempään unen määrään ja myöhäisempään nukkumaanmenoaikaan. Riittämättömällä unella ja erityisesti päiväväsymyksellä on puolestaan yhteys muistin ja oppimisen heikkenemiseen ja heikkoon koulusuoriutumiseen.

3. Digiriippuvuus

Digitaaliseen eriarvoistumiseen liitetään digitaalisten taitojen lisäksi myös digitaalisten ympäristöjen haittavaikutuksilta suojautuminen, toisin sanoen digitaalinen eriarvoisuus ei ole ainoastaan kyvyttömyyttä hyödyntää digitaalisia välineitä ja ympäristöjä, vaan myös kyvyttömyyttä säädellä niiden vaikutusta fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn.

Digiriippuvuus tarkoittaa sitä, että nuori kokee internetin häiritsevän elämänsä. Digi- tai someriippuvuutta tarkastellessa yksi keskeinen käsite, paitsi jääminen eli FOMO (fear of missing out), on nähty erityisesti someriippuvuutta selittävänä tekijänä. (Digivoimaa- hankkeen projektisuunnitelma 2018.)

Digitaalista syrjäytymistä voidaan vielä lopuksi tarkastella Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarjan 6/2019 Digiajan peruskoulu (Tanhua-Piiroinen & Kaarakainen & Kaarakainen & Viteli & Syvänen & Kivinen 2019, 48–49) kautta. Tässä julkaisussa todetaan, miten oppilaiden digitaalinen aktiivisuus vapaa-ajalla, että digiresurssien hyödyntäminen koulutyössä osoittautuivat kaikkein vähäisimmiksi hyvä-tuloisimpien postinumeroalueiden koulujen oppilailla. Kaikkein pienituloisimmilla alueilla sen sijaan vapaa-ajan digitaalinen aktiivisuus ja käyttö on ahkerinta. Ilmiö on noussut esille myös aiemmissä kansainvälisissä tutkimuksissa (mm. Van Deursen ja van Dijk 2014). Yhtenä selityksenä pidetään sitä, että alemman koulutus- ja tulotason omaavien joukossa internetin käyttö on runsaampaa kuin muilla, koska se keskittyy aikaa vieviin käyttötapoihin, kuten pelaamiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen nettissä. Sen sijaan korkeamman sosiaalisen statuksen omaavien teknologian käyttö on paljon laaja-alaisempaa ja näin ollen myös tarjoaa enemmän potentiaalista hyötyä

käyttäjilleen. Teknologian tarjoamat hyödyt pyrkivät näin siis kasautumaan jo valmiiksi hyväosaisille kansalaisille.

Valtioneuvoston julkaisussa todetaan myös, että kuntien myönteisellä suhtautumisella ja digitaalisuuden aktiivisella hyödyntämisellä on yhteys myös opettajien kokemukseen omasta osaamisestaan. Opettajien myönteistä asennetta ja luottamusta digiosaimiseen ja sen hyödyntämiseen on syytä tukea entistä vahvemmin, jolloin oppilaiden osaamisen karttuminen ei jäisi yksittäisten opettajien aktiivisuuden tai digiluottamuksen varaan. (Tanhua-Piironen ym. 2019, 48–49.)

3 MENETELMÄT

Tähän tutkimukselliseen kehittämistyöhön on valittu kaksi aineistonkeruumenetelmää; teemahaastattelu ja kyselylomake. Haastattelin kahta Digikoutsu -valmennukseen osallistunutta opiskelijaa ja kyselylomakkeen eli digihyvintimittariston täytti kaikki valmennukseen osallistuneet seitsemän opiskelijaa. Huomio kiinnittyy erityisesti tutkittavan aineiston pieneen kokoon, niin teemahaastatteluissa kuin digihyvintimittarista kerätyssä aineistossa. Aineiston pieni koko tarvitsee siis erityiset perustelut.

Alkuvaiheessa hanketyöntekijät osallistuivat ensin itse Mediakasvatusseuran Digihyvintointi koulutukseen. Tässä koulutuksessa koko hankehenkilöstö sai perustietoa digitaalisuuteen, mediakasvatukseen, ynnä muuhun digihyvintointiin liittyviin asioihin. Ammattiopisto Spesian hanketyöntekijäryhmä koostui minun lisäksi kahdesta erityisopettajasta, toisen toimiessa myös hankekoordinaattorina. Lisäksi joillekin valmennuskerroille osallistui hankeen osatoteuttajien toimesta vierailevia valmentajia. Koulutuksen jälkeen aloitettiin opiskelijoiden rekrytointi valmennukseen, samalla valmennuksen sisältöjä alettiin jo suunnitella ja valmistella. Hankkeen suunnitelman mukaisesti valmennus pilotoitiin ja näin ollen siis rakennettiin ja muokattiin Ammattiopisto Spesian vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarpeisiin nähden sopivaksi. Opetusmateriaaleja muokattiin ja luotiin Moodle alustaa hyväksi käyttäen. Digikoutsu -valmennuksen käynnissä ollessa materiaaleja ja opetuksen sisältöjä muo-

kattiin ryhmän tarpeiden ja esiin nousseiden asioiden myötä. Pilottivalmennus oli ajallisesti mahdollista toteuttaa hankkeen puitteissa vain yhden ryhmän kanssa. Ihanne tilanne olisi ollut, että olisi ollut aikaa järjestää useita pilotti ryhmiä ja näin ollen myös tutkimusaineiston koko olisi ollut optimaalisempi eli suurempi. Lisäksi mainittakoon, että hankkeessa mukana ollut henkilöstö ei työskennellyt hankkeessa kokopäiväisesti, vaan oman työnsä ohella osa-aikaisesti.

Hankkeeseen käytettävät resurssit olivat siis rajalliset, mutta eniten tutkimusaineiston kokoon vaikutti valmennettavien erityisen tuen tarve. Koska kyseessä olivat vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, ryhmäkokoon täytyi kiinnittää erityistä huomiota. Lainsäädännössä puhutaan pedagogisesta tuesta, joka on ammatillisen erityisopetuksen ydinasia ja tärkein opiskelijan tukemisen muoto. Pedagogisen tuen antamisen peruslähtökohtana on se, että opetus ja oppiminen on rakennettu tietoiselle pedagogiselle pohjalle. Oppimis- ja tiedonkäsityksiä on hyödynnettävä laajasti, koska opiskelijat ovat hyvin erilaisia. Opetushenkilöstön on pystyttävä muokkaamaan omaa toimintaansa, opintojen sisältöjä, opetus- ja oppimismenetelmiä, oppimisympäristöjä ja jopa muiden opiskelijoiden toimintatapoja. Työskentelyn tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista. (Miettinen 2015, 58.)

Suunnitelmallisuuteen ja tavoitteellisuuteen tuli siis myös kiinnittää erityistä huomiota Digikoutsi -valmennusta kehittäessä ja toteuttaessa. Mitään valmiita materiaaleja ei ollut käytettävissä, vaan kaikki kehitettiin itse hanketyöntekijöiden toimesta. Tässä korostui tietenkin erityisopettajien osaaminen pedagogisessa mielessä, joten esimerkiksi kaikki minun suunnittelemani osa-alueet tarkistettiin heidän puolestaan ennen valmennusmateriaaliksi hyväksymistä.

Materiaaleja työstettäessä piti siis kiinnittää huomio siihen, millaisia vaativaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita osallistui valmennukseen. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija saattaa olla hidas oppija, joka tarvitsee aikaa vielä runsaammin. Hitaus tuo mukanaan opittavan aineksen rajaamisen ja/tai opiskeluajan pidentämisen. Oppiminen edellyttää keskittymistä, tilanteissa mukana olemista ja tarkkaavaisuutta. Oppimisympäristön ja opetuksen toteutustapojen tulee tukea oppimista. Jos opiskelijalla on tarkkaavaisuuden ja keskittymisen ongelmia, tulee oppimisympäristön tukea keskittymispyrkimyksiä, tehtävien on oltava selkeitä ja riittävän rajallisia motivaation ylläpitämiseksi. Opiskelijoilla voi myös olla eri syistä johtuvia ymmärtämisen ongelmia.

Tällöin oppimista tukevat toimenpiteet lähtevät ongelman perimmäisen luonteen tuntemisesta. Kielelliset ongelmat edellyttävät ehkä selkokieliä, kuvallisia ohjeita, vaihtoehtoisia kommunikaatiovälineitä tai tekemisen kautta oppimista. Aistivimmat edellyttävät tietoteknisiä ratkaisuja, teknisiä apuvälineitä ja monipuolisia kommunikaatiokeinoja. Vaikeavammaisten oppimista tukevat kommunikoinnin, liikkumisen ja arjen toimia helpottavat apuvälineet. Oppimistilanteiden hyvä suunnittelu, ennakointi ja varhainen puuttuminen ovat oleellisia asioita, kun opetusta toteutetaan yksilölliseltä pohjalta. Mahdollisiin muutoksiin tulee varautua ja niitä ennakoida erityisesti niiden opiskelijoiden osalta, joille muutokset ovat vaikeita. (Miettinen 2015, 59.)

Ammatilliselle erityisopetukselle on tyypillistä, että opiskeluryhmät pyritään pitämään pieninä. Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, joissa opiskelijat tarvitsevat runsaasti tukea, ryhmät koostuvat tavallisimmin 6–12 opiskelijasta ohjaus- ja tukitarpeen mukaan. Lisäksi vaativan erityisen tuen opiskelijoiden kohdalla usein opiskelijan mukana opiskeluissa saattaa olla myös henkilökohtainen avustaja. Tämän vuoksi ryhmäkoko saattaa kasvaa lisää, ja se on myös otettava huomioon kaikessa opetuksessa sekä muussa toiminnassa. (Miettinen 2015, 63.)

Hanketyöntekijäryhmä valitsi valmennukseen opiskelijoita heidän oman mielenkiintonsa ja vapaaehtoisuuden perusteella. Valmennuksesta tehtiin Spesian viestintäasiantuntijan avustuksella mainos, jossa kerrottiin alkavasta valmennuksesta ja siitä mitä se pitää sisällään. Kiersimme myös vielä luokissa kertomassa valmennuksesta. Lähetimme myös opettajille tiedotteita eri kanavien kautta, jotta he voisivat vielä kertoa siitä eteenpäin omille opiskelijoilleen. Ohjauksen ja opetuksen eriyttämisen sekä muun tuen tarpeen vuoksi valitsimme Digikoutsu -valmennukseen 7 opiskelijaa. Alun perin ryhmän koko oli 8 opiskelijaa, mutta heti alkuvaiheessa yksi opiskelija jättäytyi pois valmennuksesta muiden opiskeluun liittyvien asioiden vuoksi.

Koska erityisopetuksessa on pedagogisesti laadullinen vaatimus kaiken opetuksen suhteen, tämän kehittämistyön otos on pieni ja sen vuoksi vain suuntaa antava tutkimus. Valmennus eteni hankesuunnitelman mukaisesti eli se toteutettiin pilottiryhmänä, ovat tästä saadut tutkimustulokset eivät voi olla yleistäviä, vaan ovat suuntaa antavia. Tutkimustuloksia peilattaessa muihin aikaisemmin tehtyihin samankaltaisiin tutkimuksiin ja selvityksiin, samankaltaisuuksia ja tukea antavaa tietoa kuitenkin löytyy myös tästä kehittämistyöstä ja sen tuloksista.

3.1 Teemahaastattelu

Valitsin toiseksi tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun, koska se sopii mielestäni hyvin aineiston keruuseen tässä tutkimuksessa. Teemahaastattelussa vastaamisen vapaus antaa oikeuden haastateltavien puheelle, keskustelunomaisessa tilanteessa käydään kuitenkin läpi ennalta suunnitellut teemat. Keskustelu pyritään toteuttamaan varsin vapaasti, ilman pikkutarkkoja kysymyksiä tai tarkassa järjestyksessä esittäen. (Hirsijärvi & Hurme 2017, 47.) Koska kyseessä on vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, mielestäni juuri teemahaastattelun antama vastaamisen vapaus ja mahdollisuus luontevalle keskustelulle haastattelun aikana tukevat sitä, että haastateltava ymmärtää kysymyksen ja vastauksen jälkeen on mahdollista tehdä edelleen tarkentavia kysymyksiä. Tärkeää oli myös suunnitella kysymykset apukysymyksineen niin, että ne olivat mahdollisimman selkeitä ja riittävän informatiivisia, mutta eivät kuitenkaan johdattelevia. Samoin teemahaastattelussa jää tilaa nostaa esiin autenttisia vastauksia, jotka elävöittävät tutkimusmateriaalia ja tuovat haastateltavan äänen esiin, kuitenkin niin, ettei haastateltava ole näistä vastauksista tunnistettavissa. Olen tämän vuoksi muokannut joitakin vastauksia, jotta anonymiteetti säilyy luotettavasti tässä tutkimusaineistossa.

Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa. Teemahaastattelu edellyttää huolellista aihepiiriin perehtymistä ja haastateltavien tilanteen tuntemista, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin teemoihin. Lisäksi teemoihin kohdistunutta haastattelua on suhteellisen helppoa ryhtyä analysoimaan teemoittain. Tutkijan ennakkoon asettamat teemat eivät välttämättä kuitenkaan ole samat kuin teemat, jotka aineistoa analysoimalla osoittautuvat olennaisesti aineiston sisältöä ja tutkimusaihetta jäsentäviksi. (Hirsijärvi & Hurme 2017, 53, 59–60.) Tässä kehittämistyössä haastattelun teemat olivat etukäteen päätettyjä, siten että ensin laadin kysymykset ja sen jälkeen jaottelin ne eri teemojen alle. Myös tuloksia voidaan tällöin tarkastella eri teemojen kautta.

Haastattelut toteutettiin toukokuussa 2020, Digikoutsi -valmennuksen päätyttyä. Valitsevan korona pandemian vuoksi opiskelu toteutettiin edelleen etäyhteyksien avulla,

toteutin myös haastattelut Teams sovelluksen eli etävideoyhteyden avulla. Nauhoitin haastattelut siten, että vain ääni tallentui, vaikka haastattelun aikana olimme myös videoyhteydessä. Valitsin valmennukseen osallistuneista Ammattiopisto Spesian Jyväskylän toimipisteen opiskelijoista kaksi henkilöä (tutkimusaineistossa Opiskelija 1 ja Opiskelija 2), toinen ammatilliselta koulutusosalta ja toinen työhön ja itsenäiseen elämään valmentavalta koulutusosalta. Ennen haastatteluita toteutin koehaastattelun yhdelle ammatillisen koulutusalan opiskelijalle, joka oli myös osallistunut Digikoutsi -valmennukseen. Koehaastattelun perusteella totesin haastattelukysymysten sekä Teams -sovelluksen ja nauhoituksen käytön toimivan riittävän hyvin haastattelututkimusta varten. Haastatteluun käytettävä aika oli tuolloin sama 60 min, mikä kului varsinaisten haastateltavienkin kohdalla.

Lähetin haastatteluista etukäteen opiskelijalle sähköpostitse tiedotteen tutkimuksesta sekä suostumuskaavakkeen tutkimusluvan saamiseksi. Järjestin myös ennen haastattelua Teams -tapaamisen molempien haastateltavien kanssa. Tapaamisessa kerroin vielä suullisesti haastattelusta ja siihen liittyvistä asioista sekä sähköpostilla lähetetyn tiedotteen sisällöstä. Tiedotteessa kerrottiin, miten kerättyä tietoa ja tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Aineisto analysoidaan nimettöminä ja tulokset raportoidaan ryhmätasolla, jolloin yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Henkilötietojen käsittely aineistoa analysoidessa ja tutkimuksen tuloksia raportoidessa, tuloksia käsitellään ryhmätasolla, jolloin yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Lisäksi tiedotteessa kerrottiin, että tutkimustulokset julkaistaan opinnäytetyössä Theseus tietokannassa sekä Digivoimaa -hankkeen loppuraportissa ja mahdollisesti hankkeen lopputuotteena syntyvissä muissa materiaaleissa. Korona pandemian ja etätyöskentelyn vuoksi suostumuskaavakkeeseen ei vaadittu allekirjoitusta, vaan suostumus katsottiin hyväksytyksi, kun opiskelija palautti suostumuskaavakkeen sähköpostilla takaisin minulle. Tarjosin haastateltaville kuitenkin myös mahdollisuutta saada edellä mainitut kaavakkeet paperisena kotiosoitteeseen, palautuskuoren kera. Kerroin haastateltaville myös suullisesti ohjeita, miten tulee toimia, jos ei ymmärrä kaikkea lomakkeessa olevaa sisältöä.

Jaoin haastattelun kysymykset neljään eri teemaan:

1. Digihyvinvoinnin tukeminen yksilö- ja yhteisötasolla
2. Digitaaliset työvälineet hyvinvoinnin ja opiskelun tukena

3. Hyvinvointimittari tuen tarpeiden arvioinnissa

4. Yhteiskunnallinen osallisuus

Kysymyksiä oli yhteensä 10 kappaletta (liite 1) ja jokaiseen kysymykseen oli myös mietitty etukäteen niin sanottuja apukysymyksiä, joilla pystyin vielä tarvittaessa avaamaan kysymystä haastateltaville. Laadin kysymykset siten, että ne vastaisivat asetettuihin tutkimuskysymyksiin tai muuten toisivat tutkimustietoa tutkimuskysymyksiin. Kysymysten määrän yritin pitää mahdollisimman pienenä, jotta haastatteluaika pysyisi kohtuullisena. Määrä ja aika piti ottaa huomioon vaativan erityisen tuen tarpeen kannalta. Myös kysymysten muotoilussa yritin kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kysymykset olisivat mahdollisimman selkeitä ja ymmärrettäviä. Teemahaastattelu kysymykset tarkistutin myös opinnäytetyön ohjaajaltani, jotta kysymykset ja haastattelun tekninen toteutus olisivat pedagogisesti vaativaa erityistä tukea tarvitseville haastateltaville mahdollisimman sopivat.

3.2 Digihyvinvointimittariston kyselylomake

Toinen kehittämistyön aineisto on kerätty digihyvinvointimittariston kyselylomakkeesta (liite 2) saadusta tiedosta. Mittariston tekemiseen, ulkoasuun tai esimerkiksi sisältöön en juuri voinut vaikuttaa, koska mittaristo oli hanketyöryhmässä suunniteltu koko valtakunnallisen hankkeen tarpeista lähtöisin. Ammattiopisto Spesian liittyessä osatoteuttajaksi, mittariston kehitystyö oli jo loppusuoralla. Toki joitakin esimerkiksi tekstiosioihin liittyviä asioita kommentoimme mittariston tekijätyöryhmälle vaativan erityisen tuen näkökulmasta. Ihanteellinen aineistonkeruu menetelmähän olisi sellainen, jonka tutkija on itse suunnitellut ja toteuttanut.

Kysely on yksi tutkimusaineiston keräämisen tapa, jossa kysymysten muoto on vakioidu eli kaikilta kyselyyn vastaavilta kysytään samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla. Kyselylomaketta käytetään silloin kuin havaintoyksikkö on henkilö ja esimerkiksi mielipiteet, asenteet, ominaisuudet tai käyttäytyminen ovat asioita, joita halutaan tutkia. Kyselyn voi toteuttaa monella tapaa, esimerkiksi postitse tai internetissä sähköisesti. (Vilka 2007, 27–28.) Digihyvinvointimittaristossa käytetään asenneasteikkoa. Asteikon avulla voidaan mitata henkilön kokemukseen perustuvaa mielihäpeä. Asenneasteikkoja ovat Likertin asteikko ja Osqoodin asteikko. Likertin asteikko on erittäin käytetty järjestysasteikko mielihäpeävääntämissä. Asteikon perusidea

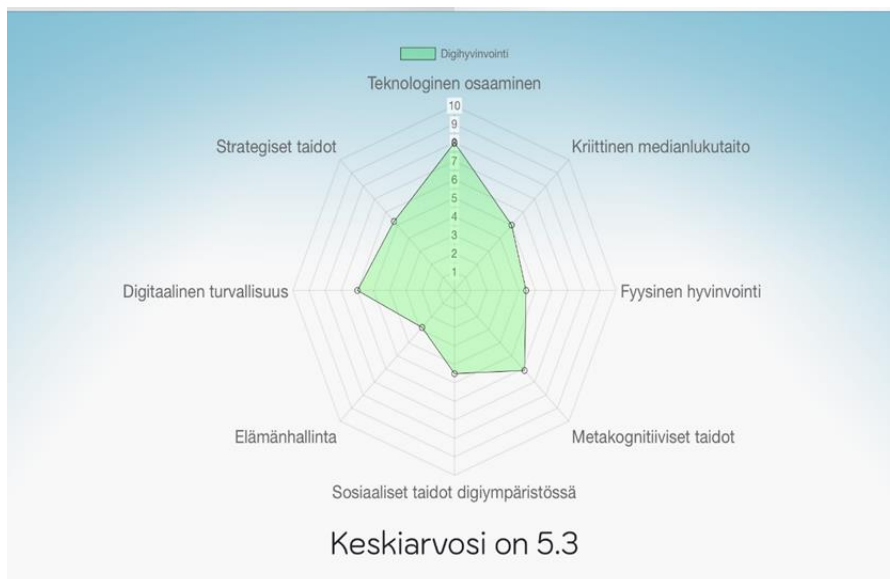
on, että asteikon keskikohdasta lähtien toiseen suuntaan samanmielisyys kasvaa ja toiseen samanmielisyys vähenee. Mittaamisen tarkoitus on löytää eroja havaintoyksiköiden välillä. Erot löytyvät käyttäen mittaustasoja sekä asenne- ja mitta-asteikkoja. Asenneasteikolla mitataan havaintoyksikkönä olevan henkilön asennetta tai mielipidettä. (Vilkkä 2009, 45–46.)

Tässä kehittämistyössä verrataan eri opiskelijoiden saamia mittariston keskiarvoja toisiinsa. Mittaristo on hankkeen verkkosivuilla ja se täytetään myös sähköisesti. Mittaristossa on kahdeksan eri osa-aluetta ja niissä kussakin 4–8 väittämää, joihin vastaaja vastaa valitsemalla omaa mielipidettään vastaavan luvun, siten että luku nolla tarkoittaa, että on väittämästä täysin eri mieltä ja luku kymmenen sitä, että on täysin samaa mieltä. Vastaaja voi siis valita mittarista vastauksensa lukujen 0 ja 10 väliltä.

Digihyvinvointimittariston kahdeksassa eri osa-alueessa arvioitavat asiat ovat:

- teknologinen osaaminen
- kriittinen medialukutaito
- fyysinen hyvinvointi
- metakognitiiviset taidot
- sosiaaliset taidot digitaalisissa ympäristöissä
- elämänhallinta
- digitaaliset turvallisuustaidot
- strategiset taidot

Mittaristo mittaa siis itse koettua ja arvioitua digihyvinvointia. Samalla se kertoo, mitkä osatekijät ovat yksilön vahvuuksia ja myös sen, millä osa-alueilla yksilö kokee kehittämisen tarvetta. Osa-alueiden väittämiin vastaamisen jälkeen, mittaristo antaa palautteen (liite 3), jossa on kirjallinen palaute sekä kuvio, jossa on kuvattuna eri osa-alueet ja niiden sijoittuminen kuvioon. Kuvioista voi hahmottaa esimerkiksi sen, mitkä osa-alueet ovat mittariston kriteereiden mukaan digihyvinvoinnin kannalta hyviä asioita. Lisäksi mittaristosta voi havaita ne asiat, mitkä tarvitsevat kehittymistä. Mittaristo antaa myös keskiarvon eri osa-alueiden arvoista.

Kuva 2: Kuvakaappaus hankkeen internetsivuilla digihyvointimittariston antamasta palautteesta.

Digikoutsu -valmennukseen osallistuneet opiskelijat täyttivät Digihyvointimittariston jokainen omalla tietokoneellaan tai älypuhelimellaan valmennuksen aikana. Opiskelijoilla oli mahdollisuus pyytää apua mittaristoa täyttäessään. Jotkut opiskelijat tekivät mittariston yhdessä oman henkilökohtaisen avustajan tai opettajan avustamana. Lopuksi opiskelijat ottivat palautteesta kopion tai näyttökuvan ja se lähetettiin valmennuksen ohjaavalle opettajalle sähköisesti. Palautteen olisi myös halutessaan pystynyt tulostamaan. Kuvakaappaukset ja kopiot mittariston palautteesta on tallennettu heti nimettöminä ja näin ollen anonymiteetti on muodostunut heti mittariston tuloksiin. Lupa aineiston käyttämiseen pyydettiin osalta syksyllä 2019 ja osalta teknisten ongelmien vuoksi keväällä 2020. Mittariston antamaa tulosta käytiin jokaisen opiskelijan kanssa läpi ryhmässä, jolloin jokaisen oli vielä mahdollista tehdä lisäkysymyksiä. Tuloksista keskusteltiin yleisellä tasolla, samalla pohtien miten esimerkiksi kehittämistä kaipaavia osa-alueita voisi vahvistaa. Opiskelijoilla oli myös mahdollisuus keskustella digihyvointimittaristosta nousseista asioista henkilökohtaisesti opettajan tai ohjaajien kanssa.

3.3 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa tarkkuutta tutkimustyössä, eettisesti kestävien menetelmien käyttöä, avoimuutta, muiden kunnioittamista, rehellisyyttä ja yleistä

huolellisuutta. Tutkimuksen tulee olla asianmukaisesti suunniteltu, toteutettu ja raportoitu. (Hirvonen 2006, 31.) Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää tieteellistä tietoa, taitoa ja hyviä toimintatapoja tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaisesti. Tutkimusaineiston keruussa, käsittelyssä ja säilytyksessä tulee huomioida tutkittavien yksityisyyden suoja, joka on tutkimuseettisesti erittäin tärkeä asia. Tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen on tärkeää ja tutkittavalla tulee olla mahdollisuus itse päättää mitä itsestään ja ajatuksistaan antaa tutkimuksen käyttöön. Tutkittavan tulee antaa lupa tutkimusaineiston keräämiseen ja analysointiin. Näissä edellä mainituissa asioissa noudatin siis erityistä tarkkuutta yksityisyyden suojan sekä tutkimusluvun keräämiseen liittyvissä asioissa. Niin ikään sähköisessä muodossa tuotettu tutkimusaineiston kerääminen ei poikkea tutkimuseettikan tai tietosuojan suhteen muista aineistonkeruun menetelmistä. (Kuula 2011, 34, 174–175.) Etäopiskelun aikana toteutetut haastattelut toivat myös omat erityiset järjestelyt haastattelulupien ja toteutuksen suhteen. Niitä olen kuvannut teemahaastattelun toteutuksesta kertovassa luvussa. Tutkimusaineiston anonymisointia eli tunnistamattomuutta määrittävät kaksi lakia: Henkilötietolaki 1999/523 ja Laki viranomaisen toiminnan julkaisusta 1999/621. Lainsäädännöllä pyritään säätelemään sitä, miten henkilötietoja kerätään, käytetään ja luovutetaan ja että se tehdään asianmukaisella tavalla. Tietosuoja tarkoittaa sitä, että tutkija kunnioittaa ihmisten yksityisyyttä. Käytännössä tutkijan on huolehdittava siitä, että tutkittavien yksityisyyden suoja ei loukata ja henkilötiedot suojataan. (Vilka 2007, 95.)

Muutin kehittämistyön tutkimusaineiston heti anonyymiin muotoon eli teemahaastattelujen tiedostot nimesin muotoon Opiskelija 1 ja Opiskelija 2, digihyvintimitariston palauteiden tiedostot numeroin muotoon 1–7, siten niissä ei ollut mitään tunnistettavaa tietoa opiskelijasta. Säilytin aineistoa huolellisesti, pääosin sähköisessä muodossa työtietokoneellani. Tutkimusaineistoa on siis säilytetty huolellisesti ja asianmukaisella tavalla sekä se on tuhottu heti tutkimuksen päätyttyä.

Validiteetti ja reliabiliteetti muodostavat tutkimuksen luotettavuuden. Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabiliteetti arvioi tulosten pysyvyyttä mittauksesta toiseen ja siinä tarkastellaan ennen kaikkea mittaukseen liittyviä asioita ja tarkkuutta tutkimuksen toteutuksessa. Tutkimuksen validius taas tarkoittaa tutkimuksen kysyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin mi-

tata. Tutkimuksen validius on hyvä, jos tutkija ei ole joutunut tutkimuksessa esim. käsitteiden tasolla harhaan ja systemaattiset virheet puuttuvat. Tutkimuksen kokonaisluotettavuus muodostuu yhdessä reliaabeliudesta ja validiuksesta. (Vilkkä 2017, 149–152.)

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta, kiinnitin huomiota myös siihen, että olin itse työssä Ammattiopisto Spesian Jyväskylän yksikössä. Vastauksien ja mittariston tuloksien analysoinnissa ja tulosten yhteenvedossa oli siis erityisesti kiinnitettävä huomio objektiivisuuteen ja luotettavuuteen. Samoin yritin ottaa huomioon omaa kiinnostuneisuuttani ja kokemustani digitaalisuuden hyödyntämisessä vaativaa tukea tarvitsevien ohjauksessa sekä aikaisempia kokemuksiani muissa työtehtävissä. Tutkijan omat kiinnostuksen kohteet ja aikaisempi kokemus voivat siis vaikuttaa tutkimuksen tulosten tulkintaan, joko positiivisesti tai negatiivisesti. Itse suhtaudun digitaalisuuteen erittäin positiivisesti ja minulla on erinomaisia kokemuksia sen hyödyntämisestä nuorten kanssa. Jos en kiinnitä erityistä huomiota objektiivisuuteen tuloksien tulkinnassa, voivat ne vääristyä niin, etteivät ne täytä hyvän tieteellisen käytännön vaatimuksia.

4 TULOKSET

Teemahaastattelut ovat tässä kehittämistyössä analysoitu laadullisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on systemaattinen menetelmä, jonka avulla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa. Sisällönanalyysin avulla pyritään järjestämään aineisto sekä selvittämään aineiston merkityksiä analyysiä ja johtopäätöksiä varten. Tavoitteena on tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia ilmiöön sekä saada ajatuksia käytännön toimintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Sisällönanalyysi etenee tutkimusaiheen päättämisestä aineiston läpikäynnin ja teemoittelun sekä tyypittelyn kautta yhteenvedoon. Seuraavaksi luokitellaan, teemoitellaan ja tyypitellään aineisto. Teemoittelussa ei olla sinänsä kiinnostuneita lukumääristä, vaan sen sijaan esille nousee mitä kustakin teemasta on sanottu. Tyypittelyssä aineisto voidaan

ryhmitellä yhteisten näkemysten ja ominaisuuksien kautta muodostetuiksi tyyppiesimerkeiksi, yleistyksiksi. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto havainnoista. (Tuomi & Sarajärvi 2009 91–93, 103.)

Digihyvinvointimittariston kyselytutkimusaineiston analysoin määrällisen analyysin avulla, jossa tunnusluvut ovat keskiarvoja. Määrällisessä tutkimuksessa tutkimusaineiston kerääminen, tutkimusaineiston käsittely sekä analysointi ja tulkinta ovat erillisiä vaiheita. Määrällisiä tuloksia esitetään taulukoin, kuvioin, tunnusluvuin ja tekstinä. Määrällisessä tutkimuksessa on tavoitteena, että tulokset eivät jäisi vain numeroiksi. Tulokset tulee selittää, jotta niiden sisältö ja laatu tulevat ymmärrettäviksi lukijalle. (Vilka 2007, 106, 147.)

Ennen tutkimusaineiston analyysia, perehdyin aikaisempaan tutkimustietoon aiheesta. Yritin myös muodostaa käsityksen siitä, mitä vaativa erityinen tuki ammatillisessa erityisoppilaitoksessa tarkoittaa. Etsin myös erityisesti tietoa digitaalisuudesta yhdistettynä vaativaan erityisen tukeen. Seurasin myös tiiviisti eri kanavissa käytävää keskusteltua digitaalisuudesta ja sen yhdistämisestä opiskeluun. Tietoperustan ja lähteiden etsimisen lisäksi pidin koko prosessin ajan kehittämistyöhön liittyvää päiväkirjaa, johon merkitsin muistiin tärkeinä pitämiäni asioita. Minulla oli koko kehittämistyön kirjoittamisprosessin aikana säännölliset ohjaus webinaarit, niin Humanistisen ammattikorkeakoulun ohjaavan opettajan, kuin Ammattiopisto Spesian opinnäytetyön ohjaajan kanssa. Lisäksi opintoihin liittyi myös vertaisopiskelijan säännöllinen palaute kehittämistyön eri vaiheissa.

4.1 Teemahaastattelun tulokset

Haastattelut kestivät Opiskelija 1 kohdalla 60 minuuttia ja Opiskelija 2 kohdalla 45 minuuttia. Haastattelujen jälkeen litteroin aineiston Word-tiedostoksi, litteroitua aineistoa kertyi Opiskelija 1 kohdalla 9 sivua ja Opiskelija 2 kohdalla 6 sivua. En käyttänyt litterointien analysoimisessa mitään apuohjelmaa, koska aineistoa ei ollut erityisen runsaasti. Litteroitujen vastauksien samankaltaisuuksien etsimiseen käytin tekstin muokkaamista värikoodein sekä neljää edellä mainittua teemoittelua hyväksikäyttäen.

Tämän jälkeen pelkistin värikoodatut samankaltaiset vastaukset. Pelkistuksen jälkeen molempien haastattelujen vastaukset yhdistettiin ja lopuksi kirjoitin yhteenvedon esille nousseista teemoista ja vastauksista, edelleen teemoiteltuina.

Toteutin teemahaastatteluiden sisällönanalyysin seuraavanlaisesti, Tuomen & Sarajärven (2009, 92) esittämää sisällönanalyysin etenemistä tiivistetysti mukaillen:

1. aineiston perustaminen
2. aineistoon perehtyminen
3. samankaltaisuuksien etsiminen neljään eri teemaan jaoteltuina
4. pelkistettyjen ilmausten muodostaminen neljään eri teemaan jaoteltuina
5. teemoiteltujen ja pelkistettyjen vastausten yhdistäminen
6. yhteenvedon kirjoittaminen, ensin teemojen mukaan ja lopuksi koko teemahaastatteluaineiston yhteenvedo

Seuraavassa esittelen teemahaastattelun tuloksia sekä joitakin autenttisia vastauksia. Vastauksia on joissain kohdissa muokattu siten, ettei haastateltavan henkilöllisyys paljastu.

Haastateltavat olivat valmennukseen tyytyväisiä, ainoastaan hyvinvointiin liittyviä asioita olisi toivottu käsiteltävän enemmän. Valmennuksessa käsitellyistä teemoista nousivat esille etäopiskelu vinkit, nettietiketti sekä kriittinen medialukutaito. Näistä edellä mainituista teemoista opiskelijat siis kokivat hyötyneensä ja saaneensa kaipaamaansa tietoa. Valmennuksesta saatua tietoa he kertoivat jakaneensa myös toisille opiskelijoille omassa luokassaan tai kaveripiirissään.

Luokassa kun me puhuttiin sellasesta nettietiketistä. Joo siinä käsiteltiin myös turvallisuutta ja salasanaa, niin mä kerroin tästä tota ni että tota ni että kun samoja salasanoja ei kannata käyttää niin voi käyttää sellast.

Vähä tuli uutta, ihan kaikki ei oo tuttua. Jotkut termit oli vähä niin ku, jotkut termit oli uudempia. Niin ku esim sellanen kriittinen medialukutaito tai sellanen ni, en mä oo koskaan kuullukkaan sellasesta.

Nyt tänä etäopiskeluaikana oon jakanu niitä etäopiskeluvinkkejä.

Haastateltavat kokivat saaneensa Digikoutsi -valmennuksesta paljon perustietoa erilaisista asioista, tietoturva-asiat nousivat erityisesti vastauksissa esille. Perustiedon tärkeys myös tiedostettiin tärkeäksi asiaksi. Tietoturvaan liittyviä asioita he kertoivat ottaneensa valmennuksesta heti mukaan omaan arkeensa. Uusien digitaalisten välineiden käytön oppimisen haastateltavat kokivat vaikuttaneen jonkin verran elämään ja hyvinvointiin. Aktiivisuusrannekkeen koettiin tuovan hyvää mieltä ja oloa, samoin

tulosten seuraaminen koettiin mielenkiintoiseksi. Erilaiset sovellukset koettiin hyödyllisiksi.

No ei se silleen oo niin tuonu niin ku muutosta mun niinku näihin liikuntajuttuihin tai sellasiin. Että toki, tota niin me käydään tai aina kun mä käyn kävelylenkillä niin tai uimassa ja sillai, niin niitä on mielenkiintoista seurata niitä tuloksia. Niin kun mä pistän aina vaikka, kumä meen kävelylle niin tota tai Aalto Alvarissa matkaa tai jotain, niin mä pistän aina sen treenin päälle. Niin siitä on aina mielenkiintoista seurata niitä tuloksia puhelimesta jälkikäteen kattoa. Se on ihan mielenkiintosta.

No mulle tuli heti mieleen, kun siellä oli tää turvallisuus, niin turvallisuus juttu, niin mä oon nyt ruvennut kiinnittämään enemmän huomioo noihin mun salasana juttuihin.

Digihyvinvointimittarista saadun tiedon merkitys jäi epäselväksi, haastateltavat eivät osanneet mainita mitään erityistä tästä asiasta. Mitä digihyvinvointi tarkoittaa, tämä koettiin myös hankalaksi määritellä.

No vähän tuli sellasta uutta, vähän esim. missä niin ku niissä missä kysyttiin, jotkut käsitteet oli mulle vähän sillai outo tai siis outoja.

Ku uusia ja sitte ku mä en tiettyjä juttuja osannu niin ku sanoa ja jotku oli mulle niin ku vähän totani, oli vähän uusia juttuja.

Digihyvinvointi, tää oli mulle vähän, tää oli kanssa sellanen uus käsite ennenkun oli tää digikoutsu juttu. Ni, en ollukkaan kuullu tälläsestä käsitteestä, mutta mä itseasiassa, mitähän se digihyvinvointi vois tota... Ei mulle nyt tuu mieleen.

Haastattelussa valmennettavat toivat esille, että digitaaliset välineet ovat lisänneet mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan ja eri yhteisöihin. Asioiden hoitamisesta on tullut digitalisaation myötä helpompaa. Yhteiskuntaan osallistuminen on lisääntynyt ja se koetaan positiivisena asiana. Digikoutsu -titteliin ja osaamispisteisiin oltiin tyytyväisiä, toisten auttaminen koettiin kivana asiana. Valmennettavat osallistuivat joulukuussa 2019 Hankiralli -hanketapahtumaan, jossa he esittelivät Digikoutsu -valmennusta. Lisäksi vastaamaan toisten opiskelijoiden ja henkilökunnan kysymyksiin digiasioissa. Tämä koettiin merkityksellisenä ja kivana tapahtumana.

Tota no se oli silleen kiva se Hankiralli, ku siinä oli sitä, se oli se tota ni tosi paljon niin ku tapahtu. Siellä oli muitakin niitä juttuja ja siellä oli se meidän digikoutsu piste, ni siellä kävi ihan kivasti tyyppejä. Ni multakin kyseltiin vähän erilaisia juttuja. Ni oli kiva olla siellä vähä kertoilemassa ja vähän niin ku koutsaamassa siellä.

Kun joku kaveri kysyy jotain, niin on tullut sellainen fiilis, että on itse valmentajan tai koutsin roolissa.

No tuota no joo, määhän siis käytän nettiä aika paljon niin ku tälläseen asiointiin mikä on niin kun virastoasioiden hoitamiseen. Niin ku vaikka ja itseasiassa mulla oli eilinen päivä mulla oli yhtä Kela hommaa totani ja Kellassa ku on toi verkkoasiointi, nii se on kyllä kätevää, että noita juttuja voi hoitaa netissäkin.

Haastateltavat eivät osanneet mainita mitään kehitettävää tai parannus ehdotuksia seuraaville Digikoutsi -valmennuksille. Valmennukseen oltiin siis tyytyväisiä ja se koettiin hyödylliseksi, opiskeluissa sekä vapaa-ajalla.

Yhteenveto teemahaastatteluista neljän eri teeman mukaisesti:

1. Digihyvinvoinnin tukeminen yksilö- ja yhteisötasolla

Valmennuksessa käsitellyistä teemoista nousivat esille etäopiskelu vinkit, nettietiketti sekä kriittinen medialukutaito. Opiskelijat kokivat hyötyneensä valmennuksesta ja kokivat saaneensa kaipaamaansa tietoa. Valmennukseen oltiin siis tyytyväisiä ja valmennuksesta saatua tietoa oli myös jaettu muille.

2. Digitaaliset työvälineet hyvinvoinnin ja opiskelun tukena

Haastateltavat kokivat saaneensa paljon perustietoa erilaisista asioista, kuten esimerkiksi tietoturva-asioista. Tietoturvaan liittyviä asioita he kertoivat ottaneensa valmennuksesta heti mukaan omaan arkeensa. Perustiedon tärkeys myös tiedostettiin tärkeäksi asiaksi. Uusien digitaalisten välineiden käytön oppimisen haastateltavat kokivat vaikuttaneen jonkin verran elämään ja hyvinvointiin. Erilaiset sovellukset ja esimerkiksi valmennuksessa käytössä ollut aktiivisuusranneke koettiin hyödyllisiksi.

3. Hyvinvointimittari tuen tarpeiden arvioinnissa

Digihyvinvointimittarista saadun tiedon merkitys jäi haastateltaville epäselväksi. Digihyvinvoinnin määrittäminen koettiin myös hankalaksi.

4. Yhteiskunnallinen osallisuus

Haastattelussa valmennettavat toivat esille, että digitaaliset välineet ovat lisänneet mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan ja eri yhteisöihin. Asioiden hoitamisesta on tullut digitalisaation myötä helpompaa. Yhteiskuntaan osallistuminen on lisääntynyt

haastateltavilla ja se koettiin positiivisena asiana. Valmennettavat osallistuivat joulukuussa 2019 Hankiralli -hanketapahtumaan, jossa he esittelivät Digikoutsu -valmennusta. Tämä koettiin merkityksellisenä ja kivana tapahtumana.

4.2 Digihyvinvointimittariston tulokset

Digihyvinvointimittaristo täytettiin siis Digivoimaa -hankkeen internetsivuilla ja mittariston antamasta tuloksesta kukin opiskelija otti näyttökuvan tai kopion ja se lähetettiin valmentajalle sähköpostilla. Mittaristoon ei täytetty missään vaiheessa mitään henkilö- tai taustatietoja. (Digihyvinvointimittari 2020.) Opiskelija sai tuloksessa keskiarvon mittariston osa-alueista ja sanallisen arvioin, mitkä asiat mittariston osa-alueista ovat opiskelijalla tiedollisesti ja taidollisesti vahvoja. Palautteessa oli maininta myös niistä mittariston osa-alueista, mitkä vaativat vielä kehittymistä ja oppimista. Palautteessa oli myös kuvio vastausten sijoittumisesta eri osa-alueille (kuva 2).

Laadin Excel taulukon, johon tallensin jokaisen tutkittavan tiedot siten, että tutkittavia esitti taulukossa numerot 1–7. Tämän jälkeen lisäsin taulukkoon vastaajan väittämille antamat arvot eli kustakin osa-alueesta asteikolla valitut numerot. Asenneasteikko oli edellä mainitun Likertin asteikon mukainen, 0–10 vaihtelulla, jossa luku 0 = täysin eri mieltä ja luku 10 = täysin sama mieltä.

Excel taulukkoa hyödyntämällä pystyin tarkastelemaan kunkin opiskelijan saamia keskiarvoja mittaristosta. Vastauksista ei pysty näkemään, mitä kukin vastaaja oli valinnut kunkin väittämän kohdalla. Tässä kehittämistyössä vertaillaan siis vain vastausten keskiarvoja eri digihyvinvointia kuvaavilla osa-alueilla, muita numeerisia vertailuja en tehnyt aineiston koon pienuuden vuoksi. Toisaalta digihyvinvointimittaristosta ei pystynyt saamaan tietoa yksittäisistä väittämistä, mittaristo antoi siis tuloksen osa-alueittain.

Digihyvinvointimittaristosta saadut vastaukset osa-alueittain:

1. Teknologinen osaaminen

Tässä osa-alueessa vastaajat kokivat omaavansa riittävät digitaaliset käyttötaidot. He kokivat myös osaavansa riittävästi hyödyntää erilaisia digitaalisia välineitä ja alustoja. Internet ja sosiaalinen media koettiin luontevaksi ja helpoksi ympäristöksi käyttää. Tiedon etsimistä internetistä pidettiin myös jo opittuna taitona. Kaikkien vastaajien tämän osa-alueiden tuloksien keskiarvo oli 7,8, mikä oli koko mittariston osa-alueista

keskiarvollisesti paras. Suurin osa vastaajista oli arvioinut omat digitaaliset taidot väittämässä 6,8–9,9 tasolle eli kohtalaisesta kiitettävään arvosanaan.

2. Kriittinen medialukutaito

Kriittistä medialukutaitoa ja siihen liittyviä asioita vastaajat arvioivat pystyvänsä toteuttaa edellistä osa-aluetta hieman heikommin, keskiarvo oli 6,6. Tähän sisältyy taito arvioida median sisältöjä, kuten uutisia, postauksia ja meemejä. Tulokset olivat 3,6–9,8 välillä eli vastauksissa oli todella suuria eroavaisuuksia vastanneiden kesken. Kriittisessä medialukutaidossa olisi siis joillakin omasta mielestään paljon opittavaa ja joillakin se on omasta mielestään täysin hallinnassa.

3. Fyysinen hyvinvointi

Fyysinen hyvinvointi osa-alueena sai kaikista huonoimman keskiarvon digihyvinvointimittaristossa eli 5,9. Tässä osa-alueessa vastaajat arvioivat kykyään tarkkailla itseään ja omaa toimintaansa sekä kykyä muokata ympäristöään itselleen sopivaksi. Myös tässä keskiarvojen hajonta vastaajien keskuudessa oli todella suuri, 1,5–10. Joku vastaaja koki kaikkien väittämien sisältävät osa-alueet erinomaisiksi omassa elämässään, kun taas joku vastaaja koki fyysisessä hyvinvoinnissa olevan paljonkin parannettavaa.

4. Metakognitiiviset taidot

Tässä osiossa oli kaiken kaikkiaan kahdeksan väittämää. Vastaajat arvioivat muun muassa omaa tarkkaavaisuutta ja kykyä ymmärtää sitä, miten haluttuun lopputulokseen pääsee. Vastaajat kokivat itsensä uuden oppijana ja uusien asioiden omaksujana yhtä vastaajaa lukuun ottamatta väittämäjänalla arvioiden 6–9,9 välille. Vastaajat kokivat nämä taidot siis kohtalaisiksi tai erinomaisiksi, tuloksien hajonta oli taas melko laajaa, keskiarvon ollessa 6,8.

5. Sosiaaliset taidot digitaalisissa ympäristöissä

Sosiaalisia taitoja ja osallisuuden kokemusta koskevissa väittämässä vastaukset olivat hyvin vaihtelevia, asteikolla 4,5–10. Vastaajat arvioivat omaa kykyään osallistua keskusteluun ja kykyä rakentaa henkilökohtaisia verkostoja digiympäristössä. Kyky hallita omia tunteita ja ratkaista ristiriitatilanteita sekä erilaisten mielipiteiden sietäminen olivat myös tämän osa-alueen arvioitavia asioita. Sosiaaliset taidot, myös digitaalisessa ympäristössä koettiin siis hyvin vaihtelevasti, keskiarvo ollessa kuitenkin 7.9 eli hyvä.

6. Elämänhallinta

Elämänhallinta, tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä sekä esimerkiksi kokemus omasta itsetunnosta, vastaajat antoivat toiseksi huonoimmat arviot (keskiarvo 6,2) koko mittariston kaikista osa-alueista. Tässä esitettiin väittämiä myös ongelmapelaamiseen ja sosiaalisen median käytön rajoittamisesta. Elämänhallinnassa ja siihen liittyvissä asioissa olisi siis vastaajien paljonkin parannettavaa.

7. Turvallisuustaidot

Digitaalisesta turvallisuudesta ja siihen liittyvistä asioista vastaajat kokivat tunnistavansa ja tietävänsä riittävästi. Omat valinnat tunnistettiin olevan keskeisiä digitaalisessa turvallisuudessa. Väittämät käsittelivät muun muassa kiusaamista, omien tietojen jakamista mediassa ja laitteiden tietoturvaan liittyviä asioita. Keskiarvo oli 7,7 eli varsin hyvä.

8. Strategiset taidot

Viimeisessä mittariston osa-alueessa oli seitsemän erilaista väittämää koskien omaa kokemusta siitä, miten pystyy vaikuttamaan yhteiskuntaan digitaalisia välineitä hyväksikäyttäen. Väittämässä käsiteltiin myös kykyä osallistumiseen ja itsensä ilmaisuun digitaalisissa ympäristöissä. Nämä taidot vastaajat arvioivat tyydyttäväksi, keskiarvo oli 6,9. Kaikkien mielestä myös parannettavaa voisi olla.

Vastaaja	1. Tekninen osaaminen	2. Kriittinen medianlukutaito	3. Fyysinen hyvinvointi	4. Meta-kognitiiviset taidot	5. Sosiaaliset taidot	6. Elämänhallinta	7. Digitaalinen turvallisuus	8. Strategiset taidot
1	5	8	1,5	3,4	8	5,5	9	7,5
2	8,1	7,9	5,2	6,5	5,2	6,2	4,5	6,3
3	9,9	9,8	10	9,9	9,8	9,9	9,8	9,7
4	7,5	6,5	9	8	9	6,9	9,5	7
5	9,5	5,5	6,5	8	10	5	8,5	7,5
6	8	5	4,5	6,1	4,5	3	6	5,2
7	6,8	3,6	5	6,1	9,3	7,3	7,2	5,6
keskiarvo	7,8	6,6	5,9	6,8	7,9	6,2	7,7	6,9

Taulukko 1: Taulukko kaikkien vastaajien keskiarvoista eri osa-alueilla.

Seuraavassa kappaleessa esitän digihyvintointimittarista saatujen tulosten yhteenvedon kehittämistyön teemojen mukaisesti jaoteltuina:

1. Digihyvintoinnin tukeminen yksilö- ja yhteisötasolla

Kykyä kriittiseen medialukutaitoon ja siihen liittyviin asioihin vastaajat arvioivat kohtalaisen hyväksi. Kuitenkin tässä vaihtelu eri vastaajien kesken keskiarvoissa oli todella suuri. Fyysinen hyvinvointi osa-alueena sai kaikista huonoimmat keskiarvot digihyvintointimittaristossa ja myös tässä esiintyi suuri keskiarvojen hajonta vastastauksissa. Oma toiminta ja kyky sen muokkaamiseen suhteessa ympäristöön kaipasi vastaajien mielestä vielä harjoitusta ja taitojen oppimista. Toiseksi huonoimmat arviot vastaajat antoivat elämänhallinnan osa-alueella. Se miten kokee pystyvänsä vaikuttamaan omaan elämäänsä sekä esimerkiksi kokemus omasta itsetunnosta, olivat vastaajien mielestä vielä kehittämisen kohteena.

2. Digitaaliset työvälineet hyvinvoinnin ja opiskelun tukena

Teknologista osaamista kuvaavissa väittämässä vastaajat kokivat omaavansa riittävät digitaaliset käyttötaidot sekä osaavansa riittävästi hyödyntää erilaisia digitaalisia välineitä ja alustoja. Tämä osa-alue oli tuloksien keskiarvon perusteella paras kaikista osa-alueista. Vastaajat kokivat omat taidot uuden oppijana ja uusien asioiden omaksujana suhteellisen hyväksi. Myös digitaaliset käyttötaidot arvioitiin riittäviksi, välineiden ja alustojen hyödyntäminen sekä internetin ja sosiaalisen median käyttö koettiin luontevaksi ja helpoksi. Digitaalisesta turvallisuudesta ja siihen liittyvistä asioista (kiusaaminen, omien tietojen jakaminen mediassa ja laitteiden tietoturva-asiat) vastaajat kokivat tietävänsä riittävästi. Omat valinnat tunnistettiin olevan keskeisiä digitaalisessa turvallisuudessa.

3. Hyvinvointimittari tuen tarpeiden arvioinnissa

Vastaajat arvioivat muun muassa omaa tarkkaavaisuutta ja kykyä ymmärtää sitä, miten saavuttaa haluttu lopputulos. Vastaajat kokivat itsensä uuden oppijana ja uusien asioiden omaksujana yhtä vastaajaa lukuun ottamatta väittämäjänalla arvioiden 6–9,9 välille. Vastaajat kokivat nämä taidot siis kohtalaisiksi, tyydyttäväksi, hyväksi tai erinomaisiksi, tuloksien hajonta oli taas melko laajaa, keskiarvon ollessa 6,8.

4. Yhteiskunnallinen osallisuus

Kykyä vaikuttaa yhteiskuntaan digitaalisia välineitä hyväksikäyttäen sekä kykyä osallistua ja ilmaista itseä digitaalisissa ympäristöissä vastaajat arvioivat riittävän hyväksi. Kaikkien mielestä myös parannettavaa voisi kuitenkin olla. Sosiaalisia taitoja ja osallisuuden kokemusta koskevat väittämät saivat hyvin vaihtelevia vastauksia. Kykyä osallistua keskusteluun ja rakentaa henkilökohtaisia verkostoja digiympäristössä vastaajat arvioivat osaavansa hyvin. Omien tunteiden hallinta ja kyky ratkaista ristiriitaitilanteita sekä erilaisten mielipiteiden sietäminen olivat myös keskiarvon perusteella hyvät.

Koko digihyvintointimittariston keskiarvo kaikista osa-alueista on pyöristettynä 7 eli kouluarvosanojen kautta luokiteltuna tyydyttävä arvosana.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, mitkä ovat ne digihyvintointiin liittyvät asiat, joihin pitää kohdistaa erityinen huomio ammatillisessa erityisopetuksessa.

Teemahaastattelun ja digihyvintointimittariston tuloksien perusteella voidaan todeta, että tekniset taidot ja kriittinen medianlukutaito näyttäisivät olevan asioita, joita vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opetuksessa pitäisi lisätä. Ammattiopisto Spesian Digistrategiassa (2020) todetaan, miten opiskelijoiden pääsääntöinen digiosaaminen muodostuu erilaisten ohjelmien ja sovelluksien käyttöosaamisesta. Lisäksi tässä aineistossa opiskelijat ovat nostaneet yhdeksi keskeisimmäksi osaamisalueeksi nettiturvallisuuden. Tietoa ja osaamisen tukemista siis tarvitaan ja opiskelijat tunnistavat sen myös itse. Tämä Ammattiopisto Spesian Digistrategian aineisto siis tukee tutkimustulostani. Tietoperustan myötä esiin nousee myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstön oma osaaminen ja asenteet digitaalisuuteen liittyvissä asioissa.

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien koulutuksessa nousee tavallisia ammatillisia oppilaitoksia enemmän esille se, että opiskelijat eivät osaa tai pysty käyttämään digitaalisia laitteita ja ohjelmia. Opiskelijoiden on haastava hallita monimutkaisia laitteita ja

sovelluksia, erityisesti korostuu salasanojen ja käyttäjätunnusten muistamisen haasteet. Ammatillisessa erityisopetuksessa opettajien ja muun henkilöstön oma asenne ja/tai mielenkiinto sekä osaaminen vaikuttaa siihen, kuka opetusta ja ohjausta saa digitaaliseen osaamiseensa. Kirsi Ek tutki vuonna 2019 Kiipulan erityisammattiopiston opetushenkilöstön mielipiteitä digitaalisuudesta. Osa opetushenkilöstöstä ilmoitti, ettei käytä digitaalisuutta opetuksessa lainkaan. Samoin digitaaliset laitteet, sovellukset ja ohjelmat olivat vastaajien mielestä liian vaikeita opiskelijoille, eikä niiden edes uskottu soveltuvan vaativaa erityistä tukea tarvitsevin opetukseen. Siitä huolimatta suurin osa vastaajista ilmoitti opiskelijoiden osaavan käyttää useita erilaisia laitteita, ohjelmia ja sovelluksia. (Ek 2019, 40,51.)

Myös muissa aikaisimmissa tutkimuksissa (mm. Laaksonen, Kuusela) on noussut esiin tämä näkemys siitä, että digitaidot ovat tänä päivänä perustaitoja, joita myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien tulisi hallita. Tämä myös asettaa vaativaa erityistä tukea tarvitsevat eriarvoiseen asemaan yhteiskunnassamme. Perusopetuksessa pitäisi kiinnittää huomio digitaalisuuden tuomiin mahdollisuuksiin, tasa-arvoisesti, opettajan ja muun henkilöstön omasta mielenkiinnosta huolimatta. Opettajat ja muu henkilöstö olisi päivitettävä 2000-luvulle digitaalisuuden suhteen. Toki tietenkin on varmasti olemassa jo suuri joukko henkilöstöä, jotka ovat joko oman mielenkiinnon tai muun syyn vuoksi perillä edellä mainituista asioista ja käyttävät ja opettavat digitaalisuutta sujuvasti työssään. Laaksonen (2016, 208) mukaan opettajat kuitenkin kokevat, ettei oman osaamisen vahvistamiseen ja digitaalisuuden pedagogiseen käyttöön kouluttautumiselle ole aikaa. Samoin koulutusorganisaation linjauksilla tai linjauksettomuudella on omat vaikutuksensa teknologian ja sen sovellusten hyödyntämiseen opetuksessa.

Samaan aikaan suuri osa yhteiskunnan palveluista on siirtynyt sähköiseen muotoon ja digitaalisista taidoista on tullut kansalaistaitoja. Kansalaisen perusdigitaidoista on monenlaisia näkemyksiä. Viranomaistahot olettavat tiettyjä taitoja rakentaessaan tietoyhteiskunnan palveluja, asiantuntijat luovat erilaisia määritelmiä omista näkökulmistaan ja kansalaiset itse arvottavat puolestaan taitoja itse kokemiensa käyttötarpeiden perusteella. Palveluiden siirtyminen verkkoon on ollut jo pitkään vahvana trendinä, joten verkkopalveluiden käyttäminen on ilmeinen kansalaistaito. Digiosaamista tarvitaan etenkin viranomaisasioinnissa. Samoin valtaosa palveluista edellyttää myös sähköpostin käyttöä jo käyttöönottoaiheessa sekä myöhemmässä yhteydenpidossa.

(Kuusela 2018, 5–6.) Tässä kehittämistyössäni en tutkinut ammattihenkilöstön digitaalaisia valmiuksia tai muuta siihen liittyvää, se olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe Ammattiopisto Spesiassa valtakunnallisesti.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, mitä uutta tietoa hankkeessa kehitetty digihyvintimittaristo tuo vaativan erityisen tuen näkökulmasta.

Teemahaastattelun ja digihyvintimittariston tuloksia tarkastellessa, vaikuttaa siltä, että opiskelijat eivät vielä osanneet täysin hahmottaa tai määritellä Digihyvintimittarista saadun tiedon merkitystä. Samoin digihyvintimittariston määrittelemisen näyttäisi olevan vielä vaikeaa ja hankalaa. Teemahaastattelussa esitetyt kysymykset digihyvintimittarista saadun tiedon merkityksestä olisivat voineet myös muotoilla tai selittää paremmin. Kysymykset olisivat voineet avata konkreettisemmin ja käyttää myös enemmän apukysymyksiä. Johtuuko mittarista saadun palautteen jääminen opiskelijalle epäselväksi siitä syystä, että sitä ei esimerkiksi analysoitu ja pohdittu tarpeeksi? Lisäksi epäselvyys voi johtua myös ehkäpä siitä, että mittarista saadussa palautteessa termistö oli vielä outoa ja vierasta opiskelijalle. Mittariston ollessa todella laaja ja sisältävän paljon väittämiä, sen tulokset eivät avautuneet riittävän hyvin opiskelijalle. Digihyvintimittariston määrittelemisen vaikeus taas voi johtua kielellisestä erityisvaikeuksista tai yksinkertaisesti vain siitä syystä, että se on sanana vielä uusi, eikä ole vakiintunut opiskelijan käytössä olevaan sanastoon.

Digihyvintimittaristo sanana herättää vielä tänä päivänä erityistä mielenkiintoa. Kaikkien tietoisuudessa ei vielä ole, mitä kaikkea digihyvintimittaristo pitää sisällään. Hankkeen tavoitteena olikin digihyvintimittaristo -käsitteen avaaminen ja tiedon levittäminen. Kohdeyryhmänä ovat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ja opettajat, nuorisovaltuustojen ammattilaiset ja opettajat sekä kaikki aiheesta kiinnostuneet. Hankkeessa mallinnettu Digihyvintimittaristo valmennus ja sen myötä tuotetut erilaiset materiaalit ovat vapaasti käytettävissä sähköisessä muodossa. Hankesuunnitelman mukaisesti mallinnettuja toimintoja ja tuotettuja materiaaleja juurrutetaan edelleen hankkeen osatoteuttajien toimesta.

Digihyvintimittaristo tarvitsee mielestäni vielä kehittämistä, ainakin jos sen halutaan palvelevan paremmin vaativaa erityistä tukea tarvitsevia. Kuten jo edellä mainittiin, Ammattiopisto Spesia osatoteuttajana ei juuri ollut mukana mittariston kehittämisessä. Mittaristo myös kehitettiin pilottivaiheessa hyvin laajalle käyttäjäryhmälle. Näin ollen siinä ei ole huomioitu tarpeeksi vaativan erityisen tuen tarpeita. Erityisen

tuen näkökulmasta mittaristossa on monenlaisia kehittämisen kohteita. Mittaristo sisältää yhteensä 52 väittämää, jossa vastaajan pitää valita janalta mielipidettään kuvaava luku. Mittaristo on siis todella pitkä ja siihen vastaaminen vie myös aikaa. Toisaalta siinä käsitellään kattavasti digihyvinvointiin liittyviä asioita, mutta tiivistetty versio voisi kuitenkin tuoda luotettavampaa tietoa. Mittariston ollessa pitkä ja sisältäen runsaasti väittämiä, voidaan ehkä olettaa, että mittariston loppupuolella vastaajan keskittymiskyky voi jo olla koetuksella. Lisäksi mittariston väittämiin ja muihin teksteihin pitäisi vielä kiinnittää huomiota. Mittaristossa on käytetty monenlaisia sanoja kuvaamaan esimerkiksi internettiä ja sosiaalista mediaa:

Netti, some, Internet, sosiaalinen media, verkko, verkkoyhteisö, digitaalinen media, älylaite, verkkojulkaisu, digiympäristö, mobiili.

Lisäksi mittaristo ei täytä saavutettavuuden periaatetta tällä hetkellä, toki mittarin kehittelyn hetkellä saavutettavuus direktiivi ei vielä ollut voimassa. Jatkossa mittaristosta tulee muokata sellainen, että vaihtoehtoiset tekstit ovat direktiivin edellyttävällä tavalla saatavilla. Selkeyden ja yhtenäisyyden vuoksi tulisi mittaristoa jatkokehitysvaiheessa ehkä tarkastella ja tarkentaa myös edellä mainittujen käsitteiden osalta. Totuus tietenkin on, että rakkaalla lapsella on monta nimeä, mutta ainakin vaativaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin nähden, käsitteet tulisivat olla selkeitä ja yhdenmukaisia. Käsitteistön selkiytyminen vaatii varmasti myös vain aikaa, digihyvinvoinnin vakiintuminen yleisesti käytettäväksi termiksi on vasta tulossa.

Lisäksi mittariston teknistä toteutusta voisi myös kehittää toimivammaksi. Tutkimusaineiston kerääminen oli paikoittain haastavaa, koska palaute tuli vain mittariston täyttäjän käyttöön ja se oli tallennettavissa vain mittariston täyttäjän toimesta. Lisäksi koska mittaristo on kenen tahansa käytettävissä verkkosivulla, olisi ollut mielenkiintoista esimerkiksi tarkastella, kuinka moni sen on käynyt tähän mennessä täyttämässä ja millaisia palautteita on saatu. Toki mittariston alkuperäinen idea on ollut tuottaa mittariston täyttäjälle itselleen tietoa omasta digihyvinvoinnistaan, siinä se toimii kyllä tarkoituksenmukaisesti. Digihyvinvointimittaristoa hieman jatkokehittämällä siitä saadaan varmasti toimiva työkalu tulevaisuuden digihyvinvointia käsittelevään koulutukseen tai muuhun työskentelyyn ja ohjaukseen.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli tarkoitus selvittää, voidaanko digihyvinvointia lisätä Digikoutsu -valmennuksen mallin mukaisesti toimimalla.

Valmennukseen osallistuneet Ammattiopisto Spesian opiskelijat kokivat hyötynensä valmennuksessa saaduista perustiedoista ja -taidoista. Vastaajien mielestä elämänhallintaan pitäisi kiinnittää vielä enemmän huomiota, etenkin fyysinen hyvinvointi koettiin kehittämiskohteeksi. Lisäksi juuri hyvinvointiin liittyviä asioita olisi toivottu käsiteltävän enemmän. Aktiivisuusrannekkeen käytön koettiin tuovan hyvää mieltä ja oloa. Tutkimusaineistosta saatujen tulosten perusteella vaikuttaa sille, että digihyvinvointia voidaan lisätä toimimalla Digikoutsi -valmennuksen mallin mukaisesti.

Digihyvinvoinnin voidaan taas puolestaan ajatella lisäävän yhteiskunnallista osallisuutta. Tutkimusaineistosta nousee esille se, että yhteiskunnallisen osallisuuden koettiin lisääntyneen digitaalisuuden lisääntymisen myötä. Digitaalisuus ja siihen liittyvä osaaminen ja taidot ovat myös lisänneet mahdollisuuksia osallistumiseen sekä tuoneet merkityksellisiä kohtaamisia ja onnistumisen kokemuksia. Näyttäisi siis sille, että digihyvinvointi lisää myös yhteiskunnallista osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista.

Aikaisemman tutkimustiedon tarkastelun tuloksena on selvää, että vaativaa erityistä tukea tarvitsevien yhteiskunnallinen osallisuus, mahdollisuus osallistua yhteiskuntaan ja eri yhteisöihin eivät vielä toteudu toivotulla tavalla. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevat ovat syrjäytymisvaarassa ja valitettavasti vielä eriarvoisessa asemassa varsinkin digitaalisuuden suhteen. Digitaalinen syrjäytyminen on siis uhkana vaativaa erityistä tukea tarvitsevan nuoren elämässä. Niin kotimaisessa kuin ulkomaineenkin tutkimus tunnistaa nuorten digitaitojen puutteellisuuden tai ainakin epätasaisuuden (mm. Hokkanen, Takala & Takala). Tämä näkyy juuri digitaalisesta syrjäytymisestä puhuttaessa. Oikeus digitaalisuuden oppimiseen ja käyttämiseen ei jakaannu tai konkretisoidu kaikille kansalaisille ja kaikkialla yhtäläisenä. Kuten tässä kehittämistyössä on moneen eri otteeseen todettu, erityisryhmiin luokiteltavien nuorten digitaalisia mahdollisuuksia heikentävät ohjaajien asenteet, pelot ja heikko osaaminen. Hokkanen (2019, 25) toteaa, että nuorten jakamisen kulttuuriin liittymisen tarvetta ei aina tunnisteta. Olisi tärkeää, että erityisryhmien nuorten kanssa työskentelevät kannustaisivat digitaaliseen sisällöntuotantoon. Nuoret kaipaavat kannustusta digi- ja mediataitojen harjoitteluun. Tätä kautta digitaaliset taidot vahvistuvat ja lisääntyvät sekä digitaalinen osallistuminen yhteiskunnan toimintojen eri osa-alueille mahdollistuu. Näin ollen myös digitaalisen syrjäytymisen uhka pienenee.

Tutkimuskysymyksenä oli lisäksi selvittää, millaiset digitaaliset valmiudet vaativaa erityistä tukea tarvitsevilla Ammattiopisto Spesian Digikoutsin -pilottivalmennukseen osallistuneilla opiskelijoilla on, sekä kuinka Ammattiopisto Spesian arvot peilautuvat ja näkyvät suhteessa tutkimustuloksiin.

Tutkimustuloksien perustella vaikuttaa sille, että valmennukseen osallistuneilla opiskelijoilla oli jonkin verran digitaalisia valmiuksia. Kuitenkin esimerkiksi tietoturvaan liittyvät asiat nousivat esille vastauksissa, samoin kriittinen medialukutaito. Näihin edellä mainittuihin osa-alueisiin kaivattaisiin siis lisää opetusta ja harjoittelua. Lisäksi näyttää sille, että taidot ovat valmennukseen osallistuneilla hyvin eritasoiset eri osa-alueilla. Se oli ilahduttavaa, että he näyttäisivät kuitenkin myös tunnistavan, että omat valinnat ja taidot ovat keskeisiä asioita digitaalisessa turvallisuudessa.

Oma huomioni esimerkiksi Digikoutsin -valmennettavien sähköpostin käytöstä olivat, että joissakin tapauksissa sähköpostivastauksesta näkyi, että sähköpostin käyttäminen vaatii vielä harjoitusta. Valmennettavat siis lähettivät valmentajille valmennuksen aikana muutamia kertoja sähköpostitse itsenäisiä opiskelutehtävien palautuksia. Sähköpostivastauksia ei osattu esimerkiksi muotoilla kirjeen muotoon, niin kuin yleisesti sähköpostiviesti on tapana muotoilla.

Aikaisemmat tutkimustuloksissa (mm. Nuorisobarometri 2017) on muun muassa mainittu se, että digitaalisia valmiuksia ja taitoja ei ole opittu lainkaan perusopetuksessa. Tietoteknisiä ja digitaalisia taitoja on opittu enemmän koulun ulkopuolella kuin koulussa. Lisäksi usein voidaan ajatella, että kaikki nuoret ovat ns. diginatiiveja eli nuoria, jotka hallitsevat kaikki digitaaliset laitteet ja palvelut. Kuitenkin samaan aikaan niin kotimainen kuin ulkomainenkin tutkimus tunnistaa nuorten digitaitojen puutteellisuuden tai ainakin epätasaisuuden.

Esimerkiksi viittomakieliset nuoret tarvitsevat tietoa mediakasvatuksesta ja digitaalisuudesta omalla äidinkielellään. Samalla tavalla viittomakieliset tarvitsevat tietoa esimerkiksi lähdekriittisyydestä, kuvien kopioinnista ja jakamisesta sekä sosiaalisen median pelisäännöistä. Opetettaessa digitaalisista valmiuksista tulisi myös huomioida viittomakielisen yhteisön toimintatavat, kulttuurin vaikutus, viittomakielen kielelliset piirteet sekä yhteisön monikielisyys. (Hokkanen 2017, 31.)

Ammattiopisto Spesia on määritellyt toimintansa arvoiksi merkityksellisyyden, mutkattomuuden ja yhdenvertaisuuden. Merkityksellisyys tulee näkyviin vahvistamalla ja

rikastamalla yksilön ja yhteiskunnan tulevaisuutta. Mutkattomuus taas on avoimen vuorovaikutuksen arvostamista ja raikasta yhdessä tekemistä. Yhdenvertaisuus tulee näkyväksi rohkeasti erilaisuutta kunnioittaen ja monimuotoisuutta lisäämällä.

Tutkimuskysymyksiä asettelussa tavoitteena oli myös tarkastella sitä, kuinka nämä edellä mainitut arvot näkyvät ja peilautuvat suhteessa tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksiin. Digivoimaa – digihyvinvoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta - hankkeeseen osallistumalla Ammattiopisto Spesia toimii arvojensa mukaisesti. Kehittämistyöhön osallistumalla halutaan edistää vaativaa erityistä tukea tarvitsevien yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa ja arvojen mukaisesti halutaan rohkeasti kunnioittaa ja lisätä monimuotoisuutta. Mutkattomuus näkyy avoimessa vuorovaikutuksessa, digitaalisuuden tarjoamat hyödyt kuuluvat myös vaativaa erityistä tukea tarvitseville. Merkityksellisyys, yksilön ja yhteiskunnan tulevaisuuden vahvistaminen näkyy erityisesti tämän kehittämistyön tuloksia tarkastelemalla. Yksilön eli tässä tapauksessa Digikoutsu- valmennukseen osallistuneen opiskelijan kokemuksen ja osaamisen vahvistaminen osallisuudesta ja yhteiskuntaan kuulumisesta, tuo merkityksellisyyttä niin nuorelle itselleen kuin hänen kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Myös mahdollisuus vertaisohjaamiseen eli tämän valmennuksen myötä Digikoutsina toimimiseen tulevaisuudessa tuovat varmasti merkityksellisyyttä nuoren elämään. Voidaan siis todeta, että näiden tutkimustuloksien perusteella vaikuttaa siltä, että Ammattiopisto Spesia toimii arvojensa mukaisesti.

Tulevaisuudessa Digikoutsu -valmennukset etenevät hankesuunnitelman mukaisesti ja valmennus juurrutetaan osaksi Ammattiopisto Spesian vapaasti valittavia opintoja. Tämän myötä vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden sekä toivottavasti myös erityisopetusta toteuttavien opettajien sekä muun henkilöstön digihyvinvointi ja digiosaaminen vahvistuu ja taidot sekä osaaminen lisääntyvät. Oma lukunsa on vuoden 2020 aikana käynnistynyt korona pandemia, nähtäväksi jää, mikä vaikutus sillä on meidän kaikkien digihyvinvointiin ja osaamiseen.

Digitaalisuus on siis mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi ja nähdyksi, aiempaa helpommin ja nopeammin, paikasta tai ajasta riippumatta. Digitaalisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia myös sellaisille ihmisille, joita on ehkä aikaisemmin määritelty ja kohdeltu jonkin ominaisuuden, vamman tai sairauden kautta. Nykypäivänä yksinäisyys on valitettavan yleistä kaikissa ikäryhmissä. Digitaalisuuden myötä tähänkin voi

löytyä ratkaisu. Varsinkin maailmanlaajuisen korona pandemian myötä, ihmiset ovat joutuneet kehittämään mitä erilaisempia yhteisöllisiä tapoja kohdata digitaalisesti. Toisaalta tein etäopetuksen aikana muutamia huomioita tähän liittyen kuraattorin työssäni. Moni opiskelija kertoi, että heidän elämänsä ei ole muuttunut mitenkään koronan pandemian aikana. He kertoivat, että samalla tapaa he viettävät aikaa yksin kotona. Kaupassa käynti ja opiskelu ovat ainoat sosiaaliset kontaktit muihin ihmisiin, lukuun ottamatta tietokoneen kautta mahdollisesti tapahtuvaa tapaamisia ja yhteydenottoja. Kaikki eivät tavanneet muita ihmisiä, etäopetusta lukuun ottamatta, edes virtuaalisesti. Nämä kommentit saivat taas jälleen kerran havahtumaan, miten sortuu ammattihenkilönäkin usein olettamaan asioita nuorten elämästä.

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien kohdalla digitaalisuudella ja sen tuomilla mahdollisuuksilla voi olla korvaamaton ja erityisen merkityksellinen kokemus nuoren elämässä. Esimerkiksi kehitysvammaisen opiskelijan käyttäessä Discord alustaa pelaamiseen tai chattaamiseen (eli keskusteluun toisten kanssa), hän voi olla siellä kuin kuka tahansa muu nuori ja näin saada hyväksyntää ja tunteen siitä, tulee kuulluksi ja nähdyksi nuorena, ei vammaisena. Samoin esimerkiksi näkövammaisen nuori pystyy toimimaan internetissä digitaalisten laitteiden avulla kuin kuka tahansa nuori. Lisäksi heillä on ennen kaikkea mahdollisuus saada samaa tietoa kuin kaikki muutkin. NykYTEknologia tarjoaa huikeita ratkaisuja nuorille, jotka haluavat ottaa laitteet ja sovellukset haltuun epäröimättä ja suurella innolla. Meidän tulee vielä kuitenkin työskennellä sen eteen, että jokaisella olisi mahdollisuus näihin laitteisiin ja ratkaisuihin.

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84. Viitattu 9.11.2020. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>.
- Aluehallintovirasto 2020. Saavutettavuus vaatimukset. Viitattu 4.11.2020. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/>.
- Ammattiopisto Spesia Oy, 2020. Ammattiopisto Spesia. Viitattu 31.10.2020. <https://www.spesia.fi/>.
- Ammattiopisto Spesia Digistrategiakysely, 2020. Ammattiopisto Spesia. Kysely on toteutettu koko Spesian opiskelijoille digimentoreiden toimesta. Tekijöiden hallussa.
- Celia 2020. Saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntija organisaatio. Viitattu 9.11.2020. <https://www.celia.fi/>.
- Digivoimaa -hankkeen projektisuunnitelma 2018. Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020. Suomen rakennerahasto-ohjelma. Viitattu 4.9.2020. <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S21446>
- Digihyvinvointimittaristo 2020. Digihyvinvointimittariston verkko-osoite. Viitattu 25.11.2020. <https://digimittari.herokuapp.com/index>.
- Digivoimaa – digihyvinvoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta 2020. Hankkeen internet sivut. Viitattu 31.10.2020. <https://www.xamk.fi/tutkimus-ja-kehitys/https-www-xamk-fi-tutkimus-ja-kehitys-digivoimaa-digihyvinvoinnilla-yhteiskunnallista-osallisuutta/>.
- Ek, Kirsi 2019. Digitaalisuus vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillisessa koulutuksessa. Kiipulan ammattiopiston opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemuksia digitaalisuudesta opetuksessa. Tampereen Yliopisto: Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Viitattu 4.11.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/116261/EkKirsi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- HE 173/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 28.11.2020. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200173.pdf>.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.) 2007. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistus-seura.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2017. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hokkanen, Laura 2017. Esipuhe. Erno D. Kävi täällä. Teoksessa Sanna Lappalainen & Virva Korpinen & Joonas Pokkinen (toim.) Aika digittää: Näkökulmia ja menetelmiä erityisryhmien nuorten mediavaikuttamiseen. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, verkkojulkaisu. 4-5. Viitattu 10.10.2020. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132379/URNISBN9789523440166.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Koramo, Marika & Brauer, Sanna & Jauhola, Laura 2018. Digitalisaatio ammatillisessa koulutuksessa. Helsinki: Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2018:9. Viitattu 9.11.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/191033_digitalisaatio_ammattillisessa_koulutuksessa.pdf.

Kuula, Anja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Vastapaino. Bookwell Oy, Jyväskylä.

Kuusela, Tero 2018. Kansalaisen digitaidot -kurssimalli. Kansalaisopistojen liiton hankemateriaalia kansalaisopistoille. Kansalaisopistojen liitto KoL. Viitattu 8.11.2020. https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2018/05/Kansalaisen_digitaidot_2018.pdf.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. Annettu Naantalissa 11.8.2017. Viitattu 4.11.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>.

Laaksonen, Inkeri 2016. Avaimia huomiseen? Aikuisopettajien käsityksiä ilmiöstä opettajuus ja teknologia. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 31.10.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99929/978-952-03-0230-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Laine, Martti 2012. Tietoyhteiskunta: vanhat luokat vai uudet jaot? Suomalaisnuoret verkkokäyttäjinä. Pro Gradu – tutkielma. Sosiologia. Sosiaalitutkimuksenlaitos. Tampereen yliopisto. Viitattu 31.10.2020. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/81846>.

Miettinen, Kaija 2015. Erityisopetuksen käsikirja. Ammatillinen peruskoulutus ja aikuiskoulutus. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:14. Verkkojulkaisu. Viitattu 4.11.2020. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/erityisopetuksen-kasikirja>.

Myrskylä, Pekka 2020. EVA Analyysi: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA:n julkaisuja 2020/19. Viitattu 9.11.2020. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>.

Oikeusministeriö 2020. Yhdenvertaisuus. Viitattu 8.11.2020. <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:34. Viitattu 8.11.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80629/OKM_34_2017.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämissyhmän ehdotukset. Kehittämissyhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:23. Viitattu 10.11.2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161647/OKM%202019%2023%20Ammatillisen%20koulutuksen%20vaativa%20erityinen%20tuki.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020-2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. Viitattu 10.11.2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161647/OKM%202019%2023%20Ammatillisen%20koulutuksen%20vaativa%20erityinen%20tuki.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.

Parikka, Heli & Saukko, Merja, 2012. Lasten suojeleminen ja digitaalinen media -opas. Tietoa ja näkökulmia ammattilaisille ja kasvattajille. Helsingin sosiaaliviraston Lasten ja nuorten verkkososiaalipalvelut (Vespa) -hanke. Sosiaali- ja terveysministeriö, Etelä-Suomen Lapsen ääni – kehittämisohjelma. Viitattu 31.10.2020. <https://www.verke.org/wp-content/uploads/2016/01/Parikka-ja-Saukko-Lasten-suojeleminen-ja-digitaalinen-media.pdf>.

Pekkala, Leo & Salomaa, Saara & Spišák, Sanna(toim.) 2016. Monimuotoinen media-kasvatus. Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja, 1/2016. Viitattu 31.10.2020. http://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf.

Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) 2018. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja. Viitattu 1.11.2020. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf.

Rahja, Rauna (toim.) 2013. Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. Mediakasvatusseuran julkaisuja. Viitattu 31.10.2020. <http://mediakasvatus.fi/materiaali/nuorten-mediamaailma-pahkinankuoressa/>.

Räty, Kaisa 2016. Erityinen tuki elinikäisen oppimisen mahdollistajana ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Yliopistopaino Unigrafia. Helsinki. Viitattu 4.11.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160325/Erityine.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Tanhua-Piironen, Erika & Kaarakainen, Suvi-Sadetta & Kaarakainen, Meri-Tuulia & Viteli, Jarmo & Syvänen, Antti & Kivinen, Antero (2019). Digiajan peruskoulu. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 9.11.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161383/6-2019-Digiajan%20peruskoulu_.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Takala, Anna & Takala, Sara 2019. Medianuoruus – Opas aikuisille. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2019. Helsinki: Aksidenssi. Viitattu 31.10.2020. https://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2019/03/Medianuoruus_web.pdf.

Theseus. Saavutettava Word- ja PDF-asiakirja 2020. Ohjeita saavutettavuuden varmistamiseksi. Viitattu 24.11.2020. https://submissions.theseus.fi/theseus_files/Saavutettava%20Word-%20ja%20PDF-asiakirja.pdf.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 8.11.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu 9.11.2020. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Viitattu 31.10.2020. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtiovarainministeriö 2012. Eurooppa 2020 – strategia, Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2012. Valtiovarainministeriön julkaisuja 16a/2012. Viitattu 28.11.2020. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/nrp2012_finland_fi_o.pdf

Verke 2017. Digitaalinen nuorisotyö kunnissa 2017 – alustavia kyselytuloksia. Verken julkaisuja. Viitattu 31.10.2020. <https://www.verke.org/material/kuntakysely-2017/>.

Verke 2019. Mitä nuorisotyön tulisi tietää? Havaintoja teknologisoituvasta maailmasta. Verken julkaisuja. Viitattu 1.11.2020. https://www.verke.org/wp-content/uploads/2019/12/Mita%CC%88-nuorisoty%C3%A4n-tulisi-tiet%C3%A4-Havaintoja-teknologisoituvasta-maailmasta-2019_Verke.pdf.

Vesterinen, Olli 2007. Mediakasvatus oppilaitosinstituution yhte(nä)isenä alueena. Teoksessa Heikki Kynäslähti & Reijo Kupiainen & Miika Lehtonen (toim.) 2007. Näkökulmia mediakasvatukseen. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007, 73-88. Viitattu 1.11.2020. <http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>.

Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Viitattu 2.12.2020. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/98723>

Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1 2018. Verkkosisällön saavutettavuusohjeet (WCAG) 2.1. Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 4.11.2020. <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-fi/>.

Wilson, Gina & Grant, Anna 2017. A digital world for all? Findings from a programme of digital inclusion for vulnerable young people across the UK. The Carnegie UK Trust. Viitattu 1.11.2020. https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/carnegie_uk_trust/2017/10/NotWithoutMe-2.pdf.

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELYKYSYMYKSET TEEMOITTAIN

Digihyvinvoinnin tukeminen yksilö- ja yhteisötasolla

Kysymys 1. Miksi lähdit mukaan Digikoutsin valmennukseen? (esim. kaipasitko uusia kavereita, tekemistä, haasteita, tietoa eri asioista)

Kysymys 2. Mitä olisit toivonut, että Digikoutsin valmennuksessa olisi käsitelty enemmän? (parannettavaa, ehdotuksia seuraaviin valmennuksiin)

Kysymys 3. Mitä uutta Digikoutsin valmennuksessa oppimaasi asiaa olet jakanut jollenkkin toiselle? (esim. opiskelijalle, läheiselle)

Digitaaliset työvälineet hyvinvoinnin ja opiskelun tukena

Kysymys 4. Miten uusien digitaalisten välineiden käytön oppiminen on vaikuttanut elämääsi ja hyvinvointiisi? (Esim. Teamsin käyttö, aktiivisuusranneke, verkko-opetus)

Kysymys 5. Mitä sait Digikoutsin valmennuksesta? (esim. mikä oli parasta? käsiteltyjä aiheita: tietoturva, sosiaaliset suhteet, oma hyvinvointi)

Kysymys 6. Minkä Digikoutsin valmennuksessa opetetun asian olet ottanut mukaan omaan arkeesi? (esim. opiskeluun, tietoturvaan, sosiaalisiin suhteisiin tai omaan hyvinvointiin liittyen)

Hyvinvointimittari tuen tarpeiden arvioinnissa

Kysymys 7. Millainen merkitys Digimittarista saadulla tiedolla on sinulle? (esim. oletko tehnyt jotain muutoksia arjessasi)

Kysymys 8. Mitä digihyvinvointi mielestäsi tarkoittaa? (selitä omin sanoin)

Yhteiskunnallinen osallisuus

Kysymys 9. Miten digitaaliset välineet ovat lisänneet mahdollisuuksiasi osallistua yhteiskuntaan ja eri yhteisöihin (esim. omien asioiden hoitaminen, harrastaminen, yhteiskunnalliset asiat ja niihin osallistuminen)

Kysymys 10. Mikä merkitys Digikoutsin tittelillä on sinulle? (että on suorittanut tämän valmennuksen, osaamispisteet, todistus suoritetusta opinnoista)

LIITE 2

DIGIHYVINVOINTIMITTARISTON VÄITTÄMÄT JA PALAUTE ESIMERKKI

Digihyvinvointimittari

Digitaalinen hyvinvointi koostuu useasta eri osatekijästä. Se on nykyaikana olennainen osa yksilön kokonaisyhyvinvointia. Digihyvinvointi on sellainen yksilön kokemus, jossa hänen on hyvä ja turvallinen olla, kun hän toimii digitaalisissa ympäristöissä ja sosiaalisessa mediassa. Siihen liittyy riittävän hyväksi koettu digitaalisten laitteiden käyttötaito ja tunne siitä, että hallitsee oman sosiaalisen median käyttönsä. Lisäksi on hyvä, jos osaa käyttää digitaalista mediaa omaksi ilokseen sekä hyödyntää sen tarjoamia mahdollisuuksia ja palveluita.

Digitaalisen hyvinvoinnin osatekijät voidaan jakaa erilaisiin osatekijöihin. Tässä digihyvinvointia mittaavassa testissä käytetään seuraavia ulottuvuuksia: yksilön arvio omasta teknologisesta osaamisestaan, kriittisestä medialukutaidosta, fyysisestä hyvinvoinnistaan, käsityksiään itsestään oppijana ja osajana, sosiaalisista taidoistaan digitaalisissa ympäristöissä, elämänhallinnastaan, turvallisuustaidoistaan ja kyvykykydessä ilmaista itseään haluamalla tavalla digitaalisissa medioissa. Digihyvinvointimittari mittaa siten itse koettua ja arvioitua digihyvinvointia. Samalla se kertoo, mitkä osatekijät ovat hyvällä tolalla ja myös sen, millä osa-alueilla yksilö kokee kehittämisen tarvetta.

Teknologinen osaaminen 1/8

Teknologinen osaaminen on digitaalisen hyvinvoinnin perusta. Riittävät käyttötaidot takaavat sen, että voit hyödyntää digitaalisia välineitä ja alustoja riittävästi omassa elämässäsi.

Väittämät:

Minulla on omasta mielestäni riittävät taidot toimia somessa.

Osaan käyttää nettiä ja somea usealla eri laitteella (kännykkä, tietokone, tabletti, konsoli, TV).

Opin helposti uusien sovellusten käytön.

Internet ja sosiaalinen media ovat minulle luonteva ja helppo ympäristö toimia.

Käytän mielelläni sosiaalisen median sovelluksia kavereiden kanssa hengailuun.

Tiedän, miten etsiä tietoa internetistä.

Kriittinen medianlukutaito 2/8

Kriittinen medialukutaito tarkoittaa taitoa arvioida kriittisesti digitaalisen median sisältöjä kuten uutisia, somepostauksia tai meemejä. Kriittinen tarkastelija ymmärtää, että jokaisella mediasisällöllä on tekijä ja jokin tavoite. Mediasisältö on tehty aina jostakin näkökulmasta. Se kertoo harvoin koko totuutta eli jotakin jää aina kertomatta tai näyttämättä. Kriittinen medialukutaito on ennen kaikkea uteliaisuutta katsoa pintaa syvemmälle sekä kykyä käyttää omia aivoja ja vetää omia johtopäätöksiä

Väittämät:

En jaa somessa uutisia pelkän otsikon perusteella lukematta uutisia itse.

Mielestäni ihmiset eivät puhu somessa aina totta.

Tunnistan, milloin seuraamani somettaja esittelee jotakin tavaraa tai palvelua siksi, että saa siitä rahaa.

Tunnistan, milloin kuvaa on manipuloitu eli käsitelty jälkikäteen.

Uskon, että somessa jaetut hienot kuvat ovat usein lavastettuja ja niiden ottamiseen on mennyt paljon aikaa.

Fyysinen hyvinvointi 3/8

Hyvinvointi tarkoittaa kykyä tarkkailla itseään, omaa toimintaansa sekä kykyä tehdä huomioita ja muokata ympäristöä itselleen sopivaksi. Kokonaisvaltainen hyvinvointi muodostuu hyvästä ravitsemuksesta, liikunnan ja levon tasapainosta sekä henkisestä hyvinvoinnista. Ihminen on kokonaisuus ja jos jokin osa hyvinvoinnin rakennuspaloista puuttuu, niin kokonaisuus kärsii.

Väittämät:

Nukun yleensä öisin hyvin.

Minulla on aamuisin virkeä ja hyvin levännyt olo.

Oma terveydentilani on mielestäni hyvä.

Liikun päivittäin riittävästi.

Syön päivittäin säännöllisesti ja monipuolisesti.

Pystyn hallitsemaan omaan syömistäni.

Olen tyytyväinen jaksamiseeni.

Meta-kognitiiviset taidot 4/8

Meta-kognitiiviset taidot tarkoittavat sitä, millaisena ihminen näkee itsensä oppijana ja uusien asioiden omaksujana. Meta-kognitiivisia taitoja ovat muun muassa tarkkaavaisuus sekä ymmärrys siitä, miten haluttuun lopputulokseen pääsee.

Väittämät:

Nautin uusien asioiden oppimisesta.

Tiedän, mitä osaan ja missä olen hyvä.

Jaksan keskittyä oppimiseen ja muistan oppimani asiat hyvin.

Tiedän, mitä minun on mahdollista oppia tällä hetkellä.

Keskityn yleensä yhteen asiaan kerrallaan, enkä tee monia asioita samanaikaisesti (multitaskaa).

Osaan motivoida itseäni tekemään myös tylsiä, mutta välttämättömiä asioita.

Pystyn hyödyntämään oppimiani asioita (esim. tietokoneen käyttötaitoja).

Jaan somessa sellaista materiaalia, josta on hyötyä muille (esim. kakkureseptejä, harjoitusohjelmia tai peliohjeita).

Sosiaaliset taidot digiympäristössä 5/8

Sosiaaliset taidot ovat kyky olla ja toimia toisten ihmisten kanssa – myös verkossa. Sosiaaliset taidot vahvistavat osallisuuden kokemusta. Se on myös kyky osallistua keskusteluun sekä rakentaa henkilökohtaisia verkostoja muun muassa digiympäristössä. Sosiaalisten taitojen avulla ihminen osaa tukea toisia, käyttäytyä rakentavasti sekä osallistua yhteisölliseen toimijuuteen. Lisäksi yksilö osaa ratkaista erimielisyyksiä, sieittää erilaisia mielipiteitä ja hallita omia tunteitaan myös vaikeissa tilanteissa. Olen-
naista on ajatella ensin – ja toimia vasta sitten.

Väittämät:

Olen verkossa kohtelias ja ystävällinen muita kohtaan.

Kunnioitan verkossa toisten erilaisia mielipiteitä.

Vuorovaikutus verkossa toisten kanssa tekee minut iloiseksi.

Jos jaan somessa kuvia, videoita tai yksityisiä asioita toisista, kysyn aina luvan siihen.

Autan ja rohkaisen tarvittaessa muita verkkoyhteisöissäni.

Netti on minulle tärkeä väline, jolla solmin ja vahvistan sosiaalisia suhteitani.

Elämänhallinta 6/8

Elämänhallinta on tunne siitä, että ihminen pystyy itse määrittämään omaa elämäänsä – huolimatta mahdollisista muutoksista ja vastoinkäymisistä. Ihminen kokee elämänsä mielekkäänä, ja kokee selviytyvänsä arjesta. Elämänhallinta perustuu itsetuntoon, minäkäsitykseen sekä erilaisten tarpeiden ja tavoitteiden asettamiselle ja saavuttamiselle. Ihminen on itse oman elämänsä ohjaksissa, ja luottaa tulevaisuuteen.

Väittämät:

Pystyn tarvittaessa olemaan ilman puhelinta tai pelaamatta vaikka koko päivän.

Minulla on yleensä hyvä mieli sen jälkeen, kun olen viettänyt aikaa somessa tai pelannut.

Sosiaalisen median käyttö tai pelaaminen ei aiheuta minulle ongelmia arjessani.

Tiedän, mistä hakea apua, jos puhelimen käytöstäni tai pelaamisestani tulisi minulle ongelma.

Digitaalisen median käyttö tuottaa minulle paljon iloa ja hyvää oloa.

Tunnistan, minkälaisia tunteita median käyttö minussa herättää.

Digitaalinen turvallisuus 7/8

Turvallisuus on tunne, mutta myös epävarmuuden sietokykyä. Digitaalinen turvallisuus on todellisuutta, jossa päivittäin elämme. Digitaaliseen turvallisuuteen voi kuitenkin vaikuttaa omilla valinnoillaan. Keskeistä siinä ovat muun muassa tietosuoja ja kyky hallita omaa dataa.

Väittämät:

Huolehdin siitä, että käyttämieni laitteiden tietoturva on ajan tasalla.

Tiedän, että koskaan ei pitäisi kenellekään jakaa henkilö- ja yhteystietoja netissä.

Tiedän mitä tehdä, jos joku kohtelee minua netissä kaltoin tai joudun netissä rikoksen uhriksi.

Tiedän, millaista materiaalia (esim. kuvia itsestäni) on turvallista jakaa somessa.

Tunnistan asiattoman käytöksen netissä ja osaan suojata itseni siltä.

Tiedän, mitä tehdä, jos epäilen että älylaitteeni on kaapattu.

Strategiset taidot 8/8

Strategiset taidot ovat nuoren osallisuutta ja itseilmaisua tukevaa osaamista. Niiden avulla nuoret pystyvät tuottamaan itselleen onnistumisen kokemuksen digitaalisia välineitä hyödyntämällä. Näitä taitoja ovat esimerkiksi kyky käyttää omaa ääntä ja vaikuttaa ympäristöön sekä kyky ilmaista itseään. Näiden avulla on mahdollista rakentaa omaa identiteettiä.

Väittämät:

Hyödynnän erilaisia ohjelmistoja ja nettisivustoja opinnoissani tai työhaussa.

Osaan havainnollistaa omaa osaamistani digitaalisilla välineillä kuten videoilla ja valokuvilla.

Uskon, että voin vaikuttaa yhteiskuntaan ja lähiympäristööni digitaalisilla välineillä.

Internet on minulle tärkeä toimintaympäristö, jonka avulla vahvistan osaamistani ja hyvinvointiani.

Hyödynnän digitaalisia palveluja (esim. mol.fi, kanta.fi tai verkkopankki) omien asioideni hoidossa.

Tunnistan, mitkä asiat estävät minua hyödyntämästä digitaalisia välineitä oman hyvinvointini tukemisessa (esim. välineet, taito, uskallus)

Ymmärrän, että verkkojulkaisut voivat vaikuttaa esimerkiksi työnhakuuni.

Palaute

Keskiarvosi on 5.0

Sinulla on kohtuulliset perustaidot hyödyntää digitaalista välineitä. Sinulla on kuitenkin vielä kehitettävää, joten laadi yhdessä ohjaajan kanssa suunnitelma, miten voit vahvistaa digitaalisen teknologian osaamistasi.

Et usko ihan kaikkea netissä näkemääsi todeksi, mutta vielä on parannettavaa. Mieti mikä osa medianlukutaidostasi on vahvaa, ja missä kaipaavat vielä lisää tukea. Pohdi ohjaajasi kanssa, miten pystyt vahvistamaan medianlukutaitoasi lisää.

Olet fyysisen hyvinvoinnin puolivälissä. Huonosti nukuttu yö vaikuttaa vireystilaasi, keskittymiseen ja oppimiseen. Säännöllisellä ja monipuolisella ruokavaliolla verensokeri pysyy tasaisena ja kehosi saa riittävästi laadukasta polttoainetta. Liiallinen kovien rasvojen käyttö altistaa sydän- ja verisuonisairauksille. Liikkumattomuus ja istuminen altistavat mm. lihavuuteen, kakkostyyppin diabetekseen ja sydän- ja verisuonitautien vaaraan. Säännöllinen liikunta edesauttaa arjessa jaksamista ja kokonaisvaltaista hyvinvointiasi. Keskustele ohjaajasi kanssa jatkosuunnitelmasta.

Sinulla on käsitys itsestäsi oppijana, mutta voit varmasti vielä parantaa. Arvioi itseäsi oppijana: tunnista vahvuutesi, mutta aseta uusia oppimistavoitteita. Pohdi ohjaajan kanssa tapoja, millä voisit motivoida itseäsi. Kokeile rohkeasti erilaisia tyylejä oppia asioita. Sinulla on kohtalaiset sosiaaliset taidot digiympäristössä.

Koetko kaipaavasi vahvistusta sosiaaliin taitoihisi? Keskustele tarpeistasi ja mahdollisuuksista ohjaajasi kanssa. Sosiaalisuus on luonteen piirre, mutta sosiaaliset taidot opeteltavissa.

Sinulla voi olla ajoittain haasteita elämänhallinnassa. Mobiili ehkä hallitsee elämääsi enemmän kuin olisi tarpeen? Tilanne ei kuitenkaan ole huono. Muista kuitenkin kiinnittää huomiota elämänhallintaasi häiritsevään digitaalisen median käyttöön. Tähän saat tukea ja välineitä keskustelemalla ohjaajasi kanssa.

Sinulla voi kohtalaiset turvataidot, mutta vielä on parannettavaa. Tutustu erilaisiin digitaalisen turvallisuuden osa-alueisiin, ja tunnista omat vahvuutesi sekä missä voit vielä kehittyä. Saat tähän tukea omalta ohjaajaltasi.

Hyvä! Olet jo oppinut hyödyntämään digitaalisuutta, mutta vielä löytyy kehitettävää. Tunnista omat vahvuutesi, mutta pohdi myös kehityskohteita. Keskustele ohjaajasi kanssa jatkosuunnitelmista.

Ammattiopisto
SPESIA

**MEDIA-
KASVATUS-
SEURA**

Juvenia

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

ESLI
Etelä-Savon Liikunta ry